

Dnevnik Emilija Laszowskog
1914. – 1918.

1916. godina

1. I. Digao doznačeni mi obiteljski doplatak od 600 Kr. mjesečno.

9.-11. I. Putovao u Graz.

(Vidi: Putovanja)

Put u Graz

9-11. I.

U poslu sakupljanja građe za moje djelo „Monum. Habsburgica“¹⁷⁶ morao sam poći u Graz da u tamošnjim arkivima sabirem. 8. I. 1916. digao sam kod redarstv. povjereništva putnu iskaznicu za prekoračenje šireg ratnog područja.

9. I. u ¼ 9 u jutro otputovao sam iz Zagreba prema Zidanom mostu. Onamo stigao oko ½ 12. Objedovao na kolodvoru i u ½ 1 krenuo dalje brzovlakom (III. r.) Za 4 s. prispio u Graz. Prijatelj Mirković¹⁷⁷ dočeka me je na kolodvoru. Odsjeo sam u hotelu „Krone“, soba br. ... Večerao s Mirkovićem u Landeshauskelleru. Prije u kavani „Stern“ na južini. Saznao da se ne može raditi u arkivu.

10. I. Poslije fruštuka u istoj kavani odvezo se s Mirkovićem u Marija Trost tramvajem. Ondje gablovali. Objedovali zajedno kod „Tiroльца“ uz moj hotel. Poslije objeda dovezli se tramvajem u St. Leonard. Razgledali ondje bolnicu. Večerali u Landeshauskelleru.

11. I. Fruštukali u istoj kavani. Poslije pješke u Schlossberg, gdje smo u restauraciji gablovali. Uredivši stan, pošli smo na kolodvor. Ondje objedovali i u 1 sat otputovasmo brzovlakom do Zid. mosta. U ½ 8 prispio sam u Zagreb kući.

Trošak 89.90 Kr.

14. I. Jaka bura.

15. I. Popodne prisustvovao sam zmaj. koncertu u Zmaju. Sudjelovali C. Simon, Rosskamp¹⁷⁸ i glazbenici domobran. glazbe. Simon svirao na svom glasoviru, što ga deponirao u Zmaj. Popodne se u Zmaju pobratio sa Milanom Škrgatićem, drž. odvjet.

16. I. Nije mi dobro. Cio dan sam kod kuće. Javio mi kanonik Radičević, da ću dobiti 300 Kr. nagrade od Kaptola za uređivanje Kaptol. arkiva. Alaj su se zritnuli.

19. I. U večer prisustvovao sam zajedničkoj zm. večeri koju je upriličio dr. M. Kovačević. Bilo nas 10 na okupu.

¹⁷⁶ Tiskano u nakladi JAZU-a kao *Habsburški spomenici Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije (Acta Habsburgica Regni Croatiae et Slavoniae)*, I. III. (1526. 1554.), Zagreb 1914. 1917.

¹⁷⁷ Vjerojatno prije spominjani svećenik Ivo Mirković.

¹⁷⁸ Rikard Rosskamp, zborovođa i glazbenik.

21. I. Popodne prisustvovao zmaj. koncertu u Zmaju. Sudjelovali: Simon, Roskamp i Fritz.

23. I. Bio s Deželicom i dr. Milivojem Maurovićem na izletu u Kurilovcu.

(Vidi: Putovanja)

Izlet u Kurilovac.

Na poziv turopoljskog komeša dr. Luje pl. Josipovića otputovali smo 23. I. ja, dr. Vel. Deželić i dr. Milivoj Maurović (sveuč. profesor) u jutro [u] 8 s. iz Zagreba do Vel. Gorice. Tu nas na kolodvoru dočekala komešova kočija. Odvezli se u Kurilovac. Komeš nas veselo primio. Razgledavali Škrlečeve rukopise u komešovoj biblioteci. Sjajan objed i južina. Veseli. Brodarskim se vlakom povratili u večer u Zagreb. Pošli još u Zmaj na malu veselicu.

Vrativši se u Zagreb pošli smo u Zmaj, gdje smo našli društvo i Simona, koji je improvizirao koncerat. Bio ondje i Peklić, sin advokata u Jastrebarskom. Vrlo veseo dečko. Veselica dugo trajala.

24. I. Dobio sam obavijest da ću dobivati ratnu potporu od 1080 Kr.

27. I. Na večer na zmaj. domijenku. Pobratio se sa Genom Kneževićem.

2. II. Na večer na zmaj. domijenku pobratio se sa Kirinom Božom.

3. II. U 3 s. u jutro pobratio se u Zmaju s Leom Kušanom.

8. II. Bili kod mene Cvetkovićanci i molili me da dođem u Cvetkoviće u poslu mjesne povijesti.

9. II. Bio na večer na zmaj. domijenku. Prisustvovao i moj kolega iz gimnazije Eduard Šlumpf, prebendar. Dogovarao s Vlad. Tkalčićem, da ćemo zajedno poći u Cvetković.

12. II. Posjetio šogora Niku Bellobrajdića. Već ne pozna ni koga. Dao operirati žlijezdu pod pazuhom i nastalo otrovanje krvi. Umrijet će.

14.-15. II. Putovao s Tkalčićem u Cvetković i Čabdin. Jastrebarsko.

(Vidi: Putovanja)

Izlet u Cvetkoviće Jastrebarsko Čabdin

14. II.

Kako mi je povjerila općina Cetkovići, da pišem njihovu povijest i izdam „Codex Diplomaticus Cvetkovićensis”,¹⁷⁹ odlučio sam poći onamo da snimam fotografski interesantnije objekte itd. 9. II. dogovorio sam se sa prof. Vladkom Tkalčićem, custosom Nar. muzeja, da će on samnom poći u Cvetkoviće, jer je vrstan fotograf.

14. II. otputovali smo u ½ 10 iz Zagreba u Jastrebarsko, gdje nas je dočekaao g. Nikola Lukšić. Odmah smo počeli sa snimanjem partija u Cvetkovićima. Objedovali smo kod Lukšića, obilno i sjajno. Nastavili snimanje u društvu s učiteljem Gjurom Rožmanom. Kod njega smo snimali škol. zastavu i pčelinjak.

Rožman je sindik¹⁸⁰ samostana franjevačkoga u Jastrebarskom. Ima o tom i diplomu. Na njegov poziv smo pošli pod večer pješke snijeg južni, blato, bluzga u samostan. Tu smo ljubezno dočekani. Guardijan O. ... dao je prirediti večeru. U Refektoriju¹⁸¹ smo večerali izvrsne klobase i pili dobro vino. Oko 9 s. vratili se u Cvetković k učitelju Rožmanu. Nastavili smo veselicu. Pobratio se s Rožmanom i Tkalčićem. Gospođa Rožmanova vrlo ljubezna dama.

15. I.¹⁸² dočekali preko ponoći. Tkalčić spešao. Pošao spavati. Mi ostali smo tek u ½ 2 legli...

Ustali dosta rano. Fruštukali kod Rožmana, snimili još kapelicu i onda se odvezli u Čabdin s Rožmanom. Ondje snimali. Izvrstan gablec u kući Vitkovića, šunka, sir, vino.

Vratili se na objed k Lukšiću u Cvetković. Sjajan objed i južina! Večernjim vlakom smo se u ½ 8 vraćali veseli kući u Zagreb.

16. II. Na večer na zmaj. domijenku. Zavjerio Stj. Platzera¹⁸³ i pobratio se s njime.

17. II. Poslije podne prisustvovao pogrebu šogora Nikole Bellobrajdića, majora. Bio je na odru u kapeli Garniz. bolnice u Vlačkoj ulici. Bio je i Vilko, moj zet prisutan. Bilo užasno jadno, vrijeme snijeg i bluzga. Pješke smo pratili sprovod do kraja Ribnjaka s Maricom Kapetanić i njezinom kćerkom.

Dalje se do groblja vozili. Na Ribnjaku dana salva. Adela, udova, protestirala da ne pucaju tri puta. Pokopan je u mom grobu, što sam odstupio njemu. Natrag s groblja vozio sam se s Maricom Kapetanić i njezinom kćerkom. Bellobrajdić bio je čovjek vrlo plemenit i dobar. Poštenjak od pete do glave. Vrlo sam ga volio i štovao. R. I. P.¹⁸⁴

¹⁷⁹ Koliko je poznato *Codex* u tome obliku nikada nije objavljen. Sabrano je djelo Laszowski objavio tek desetljeće poslije u radu Hrvatska plemićka općina Cvetkovići, *Vjesnik Kr. državnog arhiva u Zagrebu*, br. 2, Zagreb, 1926.; sv. 3., Zagreb, 1928.; sv. 4., Zagreb, 1929.; br. 5, Zagreb, 1931.

¹⁸⁰ Službenik.

¹⁸¹ Zajednička blagavaonica u samostanima i sjemeništima.

¹⁸² Greška. Treba stajati 15. II.

¹⁸³ Stjepan Platzler (1866. 1933.). Zagrebački tiskar i nakladnik.

¹⁸⁴ *Requiescat in pace*, počivao u miru.

23. II. Na večer bio sam na zmaj. domijenku u Zmaju. Predavao sam „O slobodnoj zidariji i njezinim ložama u Hrvatskoj“. To predavanje ilustrirao sam sa ispravama i slikama. Osobito se za ovo predavanje interesirao Drag. Simon, koji je, kako mi se čini i sam slobodni zidar. Bilo mnogo zmajeva prisutno. Poslije veselica...

25.-26. II. Mojoj mami vrlo zlo.

26. II-27. II. Putovao u Graz.

(Vidi: Putovanja)

Put u Graz
26.-27. II. 1916.

Hotio sam nastaviti moj rad u Grazu.

26. II. u ¼ 9 jutrom otputovao u Zidani most. Ondje objedovao i u ½ 1 brzovlakom dalje. U 4 s. prispio u Graz, gdje me dočekaio prijatelj Mirković.

Objed u Hotelu „Krone“, soba br: [...]

S Mirkovićem južinao u kavani „Stern“, I. kat, a večerao u Landeshauskelleru u podzemlju.

27. II. Radi vojne službe arkivara, opet nemoguće raditi. Fruštukao s Mirkovićem u istoj kavani. Objedovali kod „Tirolda“ na kolodvoru. Kad smo polazili iz arkiva Staathalteresia, na Glacisu(?), spopala me takova za mojom mamom kojoj je 25. II. bilo vrlo zlo, da sam odlučio odmah krenuti kući. Tako sam u 1 s. o podnu otputovao iz Graza i u ½ 8 u večer bio opet u Zagrebu.

Trošak 89.63 Kr.

28. II. Bio na večeri kod dr. Janka Šviglina u društvu s njegovom familijom i g. Ivankovićem i suprugom.

26.¹⁸⁵ II. Primio sam članstvo uprav. vijeća „Posmrtna udruga“.

1. III. Na večer bio na zmaj. domijenku. Milan Stahuljak je predavao: „O važnosti đaćkih glazbenih udruženja za odgoj i nauku“.

¹⁸⁵ Valjda 29. veljače. 1916. je, naime, bila prijestupna.

3. III. Prisustvovao sa suprugom koncertu u Zmaju. Sudjelovali: Simon, Jos. Novak, Fritz sa sestrom, Rosskamp, 14 točaka. Prigodna zabava. Pobratio se sa Gustavom Koritićem.

7. III. Mojoj mami zlo. Dvori ju opatica sestra Reginalda.

8. III. Mojoj mami vrlo zlo. Po nagovoru sestre Reginalde pozvao sam prijatelja prebendara sv. Marka, Giorgisa. U jutro ju ispovijedio, pomazao i pričestio. Sv. pričest donio iz kapelice sirotišta na Josipovcu. Tužno ali svečano. Božjom voljom po tom joj vrlo olakšalo.

Po želji maminoj pošao sam na večer u Zmaj, gdje su Simon i Rosskamp uredili koncert. Bio sam slabo raspoložen i rano sam se vratio kući.

12. III. Poslije podne bio sam sa suprugom i sinom Emilom te šogorom Teodorom u Samoboru.

14. III. Pripovijedao mi je dr. Bojničić, da je dr. Kosta Premužić g. 1913. molio, da bude primljen u zagrebačku slobodnozidarsku ložu, ali nije primljen. Za što?

15. III. Na večer bio sam na zmaj. domijenku na kojem je dr. Milan Kovačević predavao o svom djelu „Die Kroaten kommen“ koju je tiskao u Xenia Verlagu u Leipzigu. Simon koncertirao.

Dr. Ign. Repar daje mi djelce „Hrvati na bojištu za crkvu prečiste kraljice“ i u posveti me nazvao „verni odbornik i izvršni savjetnik za podignuće crkve hrv. vojnika Prečiste kraljice bez grijeha začete“. Ne znam kako sam došao do tog odbora jer nemam s tim poslom (gradnja crkve u Horvatima) ništa zajedničkoga.

17. III. Na večer bio sa suprugom na zmaj. koncertu u Zmaju. Sudjelovali: Simon, Rosskamp, Fritz sa sestrom, [...] (harfa), gđica Stilinović, gđa Deželić. Vrlo krasno! Pobratio se sa prof. Fr. Duganom.¹⁸⁶ On izvodio svoju sonatu po prvi put u Zmaju.

18. III. U 1 s. u jutro pobratio se sa Rikardom Rosskampom.

19. III. Poslije podne bio sa suprugom i šogorom Teodorom u Gračanima kod Kosa. Ondje se sastali sa Deželićevima.

(Vidi: Izleti)

Izlet u Gračane
19. III. 1916.

19. III. bio je imendan moje supruge. Bili kod nas u posjetima moja punica i šogor Theodor Albert.

¹⁸⁶ Franjo Dugan (1874. 1948.). Skladatelj, orguljaš i glazbeni teoretičar.

Poslije podne krasan dan prošetao sam sa suprugom, punicom i šogorom u Gračane. Svratili smo u gostionu Kos. Tamo smo našli Dr. Velimira Deželića sa suprugom i familijom. Udružismo se. Večerali smo i dobro kvasili. Plaćao je Teodor. Oko 9 s. vraćali se kući. Teodoru hudo. Likvirira!¹⁸⁷ Pošli u Zmaj na crnu kafu.

21. III. Kišljivo.

22. III. U 8³⁴ u jutro otputovao moj šogor Teodor sa malim Emilom, Pavlom i Nikicom i frajлом bonom Gustom Wutte u Budimpeštu i Beč.

26. III. Bio sam s V. Deželićem u Jastrebarskom.

(Vidi: Putovanja)

Izlet u Jastrebarsko

21. III. 1916.¹⁸⁸

21. III. u poslu historije Cvetkovića odlučio sam pobilježiti materijal kod župnog ureda u Jastrebarskom. U 9 ½ u jutro odvezo sam se vlakom s dr. Vel. Deželićem u Jastrebarsko. Pošli smo do župnika Nemčića. On nam je uslužno dao na uvid Liber memorabilium, iz knjiga sam si ispisao neka data. Podvorio nas i kruhom i vinom... ali nas na objed nije pozvao. Zaračunali smo se!

Pošli smo na objed u svratište. Kiši užasno! Ondje smo dobro objedovali, a bome i pili. Po tom smo si iz vana pogledali grad i onda pošli k fratrima. Ovi su nas ljubezno primili i podvorili. O [...] i O[...] veseljaci. Dvorili su nas [...] Vraćali smo se na kolodvor po užasnom blatu. Nahladio sam se. Par dana mi je bilo zlo.

Večernjim vlakom u ½ 8 vraćali smo se u Zagreb mokri ali veseli.

27. III. Osjećam se bolesnim.

28. III. U noći mi bilo vrlo zlo.

29. III. Cio dan mi je bilo vrlo zlo. Nisam na večer pošao u Zmaj.

30. III. Čujem, da je jučer u Zmaju došlo do sukoba između majora Valentića i dr. Kovačevića proti Simonu. Simon je Jugoslaven, ovi Austrijanci. Komentar ne treba... Valentić ždere(?) Jugoslavene... Meni bolje, groznica jenjala.

31. III. Na večer u Zmaju. Bili ondje Deželić, Muhvić i Šaban. Čujem da će se Šaban vjenčati sa svojom šogoricom Šteficom Pintar. Ustanovljeno da će se vjenčati u maksimirskoj kapelici sv. Jurja.

¹⁸⁷ Valjda povraća.

¹⁸⁸ Očito je riječ o pogreški pri datiranju. Laszowski je u dnevničkim bilješkama kao datum odlaska u Jastrebarsko naveo 26., a u opisu puta 21. ožujka.

1. IV. Moj rođendan. Kod mene na objedu Dragutin Simon. Došo i Velimir Deželić. Oboje dalje kod nas na večeri. Simon mnogo glasovirao. Sjajni dan i zabava.

4. IV. Primio sam od dr. Repara vino za zmaj.

6. IV. Posjetio je Zmaj don kanonik Janko Barle. Ondje bio je i Deželić. Bilo [je] to popodne.

7. IV. Bio sam pozvan na objed k dr. Fr. Bučaru. Slavila se 25. god. misnikovanja njegovoga brata Viktora Bučara, župnika u Granešini. Gosti: ja sa suprugom, Barle, dr. Jarand(?), dr. Spinčić...

8. IV. Selio s Josipovca 19 na Prilaz 24 u kuću Ugarkovića I. kat. Objedovali u Zmaju (od Someka jelo).

9. IV. Uređivao novi stan.

10. IV. U arkivu upoznao excell. Schecka.

12.-14. IV. Putovao u Graz.

(Vidi: Putovanja)

Put u Graz
12.-14. IV. 1916.

Moj putni certifikat produljio sam 7. IV. Želio sam nastaviti moj arkivalni rad u Grazu, a naročito, da pronadem grob mog oca.

12. IV. u ¼ 9 u jutro otputovao sam s južnog kolodvora u Zidani most. U Z. M. objedovao i u ½ 1 krenuo brzovlakom dalje. Ugodno društvo u vagonu. U 4¹⁰ stigao u Graz. Dočekao me je prijatelj Mirković.

Odsjeo sam u hotelu „Krone” soba br.: [...]

S Mirkovićem južinao u kavani „Stern”, a večerao u podzemlju Landeshauskellera.

13. IV. Arkivi još nijesu pristupačni. S Mirkovićem fruštukao u kavani „Stern”, gablovao i objedovao kod Tirolca. Poslije podne u kinu. Večerali u Landeshauskelleru.

NB. 13. IV. Popodne bio s Mirkovićem na groblju Sv. Petra. Tražio grob moga oca, ali ga nijesam našao. To me je vrlo uzrujalo. U žup. uredu zamolio izvide. Poslije bio s Mirkovićem u Eggenbergu, gdje smo južinali zajedno.

14. IV. Fruštukao [u] „Kaffee Stern”. Objedovao s Mirkovićem na kolodvoru. U 1 s. brzovlakom otputovao. U 7 ½ bio u Zagrebu.

Trošak 150.10 [Kr.]

17. IV. Bio na zmaj. domijenku. Zavjerio E. Tadića.

19. IV. Na zmaj. domijenku u zm. domu.

22. IV. Velika subota. Na večer bio sam sa zetom Vilkom, Fedorom, tetom Papićkom i Milanom te Rihardom Mašom(?) na večeri kod 3 gavrana. Fedora želi pomiriti se s Finikom...

23. IV. Uskrs. Poslije podne na crnu kafu došli k nama Vilko, Fedora, Ivica Gersdorfer, Ludvig Gersdorfer i Simon. Slavilo se familijarno mirovno¹⁸⁹... Vrlo animirano i veselo popodne do noći.

24. IV. Uskrсни ponedjeljak. Poslije podne odveo sam se sa suprugom brzovlakom u Dugoselo k Knivaldima. Ondje bila i Milica Šulc, učiteljica u Karlovcu, nekoć moja simpatija. Nakon mnogo godina (od 1890.) smo se prvi put sastali i razgovarali. Ona bila vrlo ljubazna prema meni kao da je sve zaboravila, što se među nama dogodilo...¹⁹⁰

Izlet u Dugoselo

*23. IV. 1916.*¹⁹¹

23. IV. popodne u ½ 3 brzovlakom otputovao sam sa suprugom u Dugoselo k rođaku Geni Knivaldu. Ondje se sastao nakon mnogo godina sa rođakom Micom Šulc, učiteljicom u Karlovcu. Bilo je ondje vrlo ugodno i lijepo. Mica bila vrlo ljubezna i zaboravila naš divorcement 1890...

25. IV. Moj sin Emil povratio se s onkelom Teodorom iz Beča.

6. V. Kod večere bili vrlo dobro raspoloženi. Moja mama vrlo vesela i puna humora. Mnogo je milovala djecu. Osobito maloga Pavla. Bili do ½ 11 skupa.

7. V. U jutro kad sam ustao posjetio sam svoju mamu u sobi. Ona bila u krevetu, te mi rekla, da joj je u noći bilo zlo od srca. Donesao sam joj kako uvijek sam fruštuk u sobu, jer je to najvolila. Kada sam polazio u ured, rekla mi je, da će do objeda ostati u krevetu i molila me, da odredim, da joj kuharica Anka Ivšić, donese toplu vodu u umivaoniku, da će si oprati noge. Rekla mi je: „Dojdi, dojdi ranije doma k obedu“.

¹⁸⁹ Valjda mirenje.

¹⁹⁰ Mica Šulc bila je kći Ane, sestre Emilova tetka Adolfa Kniewalda. Romansa je trajala 1889. 1890. u vrijeme kada je Laszowski već bio u vezi s Emilijom, s kojom je u to vrijeme dobio izvanbračnu kći Feodoru (porodila ju je upravo Ana Šulc) i s kojom je poslije zbog moralne odgovornosti i pritiska okoline stupio u brak. Zbog potonjega je veza s Micom bila osuđena na prekid, iako su (prema riječima Laszowskoga) bili vrlo zaljubljeni.

¹⁹¹ Opet omaška pri datiranju.

Dok sam bio u uredu oprala si je noge i kuharica je u $\frac{3}{4}$ 10 odnesla lavor iz sobe. Još je Anku pohvalila kako je dobra. Oko $\frac{3}{4}$ 11 došao sam kući. Prvi korak učinio sam k njoj u sobu. Mama je ležala u krevetu okrenuta k zidu, jedna ruka bila joj pod glavom, a druga na grudima. U njoj držala je komadić kruha, a komadić [joj je] bio u ustima. Bila je mrtva... Kako sam vidio još je prije jela kompot i biskvit, što si je sama uzela iz ormara. Taj biskvit donijela joj prije dva dana Fedora.

Prizvao sam suprugu... „Fini, meine mama ist tod...”

Stislo me oko srca, plakao sam uz moju djecu... izgubio sam moje najbolje meni biće na svijetu...

Odmah sam javio Deželiću u ured i za čas došao je on i supruga k meni. Bili su puni dobrote prema meni.

Odmah sam telefonski prizvao pogrebno društvo u Dugoj ulici i sve sam uredio. Došao je i kot. liječnik dr. Divković, koji je konstatirao smrt od klijenuti srca.

Užasan dan... Došle su dvije žene, koje su uredile mrtvacu, a ja sam odredio i dao sve za obući. Gđa Deželić je sačinila crno velo za glavu...

Poslije podne došao je Deželić do mene i nagovarao me, da se s njim prošećem. Pošli smo do juž. kolodvora i natrag. U to su došla mrtvačka kola, koja su moju nezabornu majku prevezla u mirogojsku mrtvačnicu.

Pošao sam i ja s Deželićem gore, da vidim gdje leži moja dobra majka. Stavljena je na odar II. razreda.

8. V. Posjetio sam odar moje majke. U $\frac{3}{4}$ 5 oprostio sam se s milom pokojnicom.

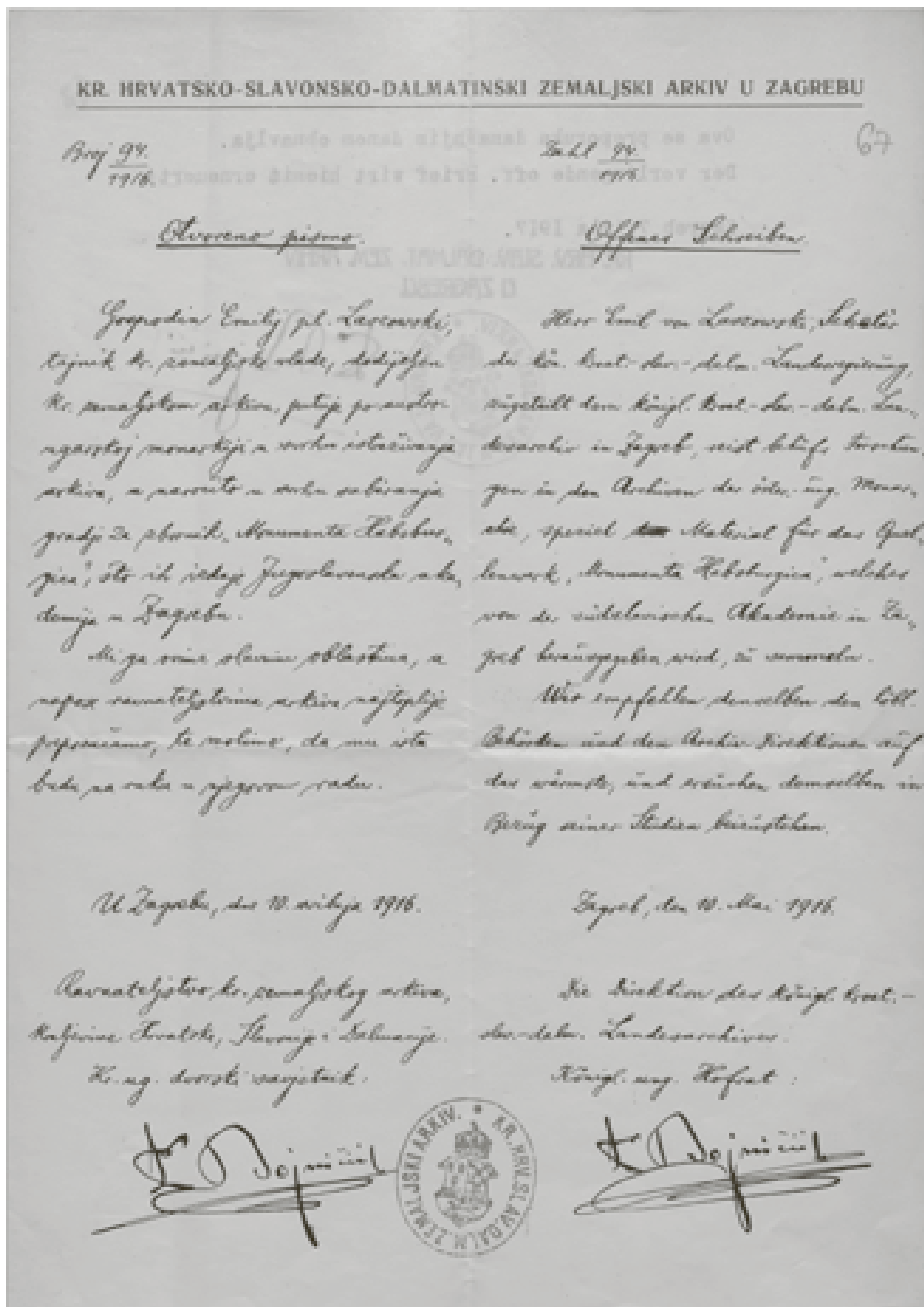
9. V. U jutro sam dao zatvoriti lijes jer se mrtvac počeo nadimati.

Poslije podne u 4 s pokop. Opjelo pjevao prijatelj kanonik Barle na asistenciju prijatelja.

Na sprovodu bilo mnogo rođaka i prijatelja. Pokopana u grobu I. raz., polje XII, br. 116 [...]

10. V. U jutro bile zadušnice kod sv. Blaža. Prisustvovao s obitelji i mnogo roda i prijatelja. Isti dan molio sam od vlade predujam na plaću za pokop. Isti dan digao sam od akademije potporu za naučni put.

13. V.-8. VI. Na naučnom putovanju u Grazu, Gyoru, Budimpešti, Ostrogonu, Požunu, Beču, Grazu.

Preporuka („Otvoreno pismo“) dr. Ivana Bojničića za E. Laszowskog radi prikupljanja gradiva za njegovu objavu u „Monumenta Habsburgica“ HR-HDA-806. Emilij Lazowski, 1.4.12. Dnevnik 1916.

(Vidi: Putovanja)

*Putovanje u Graz Györ Budimpeštu, Ostrogon, Požun i Beč
13. V.-8. VI. 1916.*

Spremanje materijala za daljnje sveske moga djela „Monumenta Habsburgica“ iziskivalo je da nastavim proučavanje u mađarskim i austrijskim arhivima.

Zaključkom Jugoslaveneske akademije od 16. IV. 1916. dopitano mi je kao potpora za putovanje 600 Kr. Ovu sam potporu digao 12. V.¹⁹²

Moje tadanje raspoloženje bilo je silno deprimirano, zbog smrti moje neprežaljene majke. Trebao sam također oporavka i promjene, koje sam iščekivao u mom naučnom radu.

13. V. otputovao sam u jutro u 8¹³ s južnog kolodvora u Zagrebu. Vrijeme mutno, duša tužna. Do Zidanoga mosta sam sretno došao, gdje sam u 12²⁹ prešao u bečki vlak i krenuo dalje. Putovanje dosta ugodno. u 4 s. popodne stigao sam u Graz. Odsjeo sam u Hotel Krones u sobi br.: 20, I. kat. vrijeme se počelo mutiti. Prijatelj Mirković, koji me dočekao na kolodvoru pratio me je gotovo cijelo vrijeme, a naročito otkako sam mu kazao što me u srcu boli... Bio s njime u crkvi „Herz Jesu“, a na večeri u „Landshauskelleru“, dolje u podzemlju. Prije sam južinao u kavani „Europa“, Herrengasse. U 10 s. navečer spustila se kiša. Pošao sam spavati.

14. V. Kiši. Predpodne odvezao sam se s Mirkovićem u Maria Grönn. Poslije podne bili na Schlossbergu a poslije se električkom odvezli u Antritz¹⁹³ gdje smo južinali obilno, ujedno i večera. Rano sam spavati.

15. V. Kiša. Temperatura + 12. R. u jutro u 9 s. otputovao sam vlakom do Febringa. Usput vidio u lijepom kraju lječilište Lasnitz höhe.¹⁹⁴ U Febringu sam gablovaio i uzeo kartu do Gyanfalve,¹⁹⁵ prve postaje na mađarskom teritoriju, otkuda dalje mi je vrijedio moj certifikat.

U Gyanafalvi dobio sam tek pol karte dalje do Györa. Vrijeme je bilo vrlo gadno. Kraj kojim željeznica od Graza do Febringa prolazi vrlo je lijep. Lijepi stari gradovi do postaja Feldbach i Hohenbruck¹⁹⁶.

¹⁹² Ravnateljstvo zem. arkiva izdalo mi je 10. V. 1916. br.: 94 otvoreno preporučeno pismo na arhive i oblasti. Što mi je dobro došlo kao legitimacija. (Izvorna bilješka).

¹⁹³ Valjda Andritz, sjeverni dio Graza.

¹⁹⁴ Zapravo Lassnitzhöhe.

¹⁹⁵ Danas Jannersdorf u austrijskome Gradišću.

¹⁹⁶ Danas Hohenbrugg an der Raab.

Preko Körmenda vidi se veliki grad Bathyana (s poznatim važnim arhivom), vidi se s kolodvora. Ima sam suputnicu, jednu bosu(?) sušičavu gospođu. U ½ 5 popodne stigao preko Szombatelyja, gdje sam prešao u drugi vlak, u Győr. Odsjeo sam u Hotel Royalu, sobi br. 64, u II. katu. Južinao u hotelu, tako i večerao.

Pregledao sam grad i važnije crkve. U stolnoj crkvi vidio sam srebernu glavu (poprsje) sa „venerabili cranio Ladislai regis”.¹⁹⁷ To je postavio biskup Ivan Simor. Crkva je novija ali na starim temeljima.

Na Szechenyijevom trgu nedaleko stare vijećnice je jedno deblo očavljeno(?). Grad je po firmama čisto židovski. Biskup je Varady.

Gradska vijećnica je krasna i impozantana građevina, stoji nasuprot kolodvora.

Ulice su pravilne. Ima mnogo starih kuća, osobito je lijep samostan, građen u baroknom slogu. Ima po gradu više spomenploča (Szechehenyi etc, Lamingston(?) 1809. itd.)

Hotel Royal je jedini moderni hotel u gradu. „Lovački rog” je pravi šekret. Tramvaja nema.

Biskupska rezidencija je nova zgrada tik uz rijeku Rab.

Na Szechenyijevom trgu je kavana „Gyori Loyd”, gyorska burza puna Židova. To je mala gostiona.

Kuće po gradu su većinom na jedan kat.

U Hotel Royalu do velike jedaće dvorane su male posebne sobice „chambres separees” po krunu. Tu se ruče ljubavnici i slično... Peszgüs fröcs¹⁹⁸ čaša 1 Kr., nek su, sami piju. Ja unutra neidem. Interesantno bilo, kako su se parovi poslije večere i na večeri gubili u te male komorice. Kiketanje i vrištanje veselih parova čulo se van. Cave canem!¹⁹⁹

16. V. Fruštukao sam u Kavani Royal. U 9 s. pošeo sam u gradsku vijećnicu gdje sam se predstavio načelniku [...] Farkas-u. on je vrlo ljubezan i simpatičan gospodin. Morao sam mu se legitimirati. Uputio me je na gradskog arhivara Sefcsika. I to [je] vrlo ljubezan stari gospodin. Poveo me je u arhiv gradski. Ima nešto starih tek nekoliko srednjovječnih povelja, ostalo noviji spisi. Za moju porabu nijesam ništa našao.

Arhivar Sefcsik uputio me pogledom(?) na proučavanje Kaptolskog arkiva na profesora teologije dr. Miholja Wagnera koji stanuje do stolne crkve u sjemeništu.²⁰⁰ Pošao sam izravno do njega. Baš se spremao na predavanje. Ipak me ljubezno primio, te me uputio na ka-

¹⁹⁷ Prečasna lubanja kralja Ladislava.

¹⁹⁸ Valjda špricer, gemišt.

¹⁹⁹ Čuvaj se psa.

²⁰⁰ U II. katu spiritualnog seminara. (Izborna bilješka).

*nonika infulata*²⁰¹ Vincze Bedy-a, koji upravlja Kaptolskim arhivom. Sam me je uveo u stan kanonikov, te me je njemu toplo preporučio (stanuje iza stolne crkve). Kanonik Bedy vrlo je ljubezan stari gospodin.²⁰² Pripravan mi je u svakom pogledu biti na uslugu. Dr. Wagner me je tad odveo u pisarnu Kaptola,²⁰³ gdje mi je stavljen na uvid registar Kaptol. arkiva, koji nosi naslov „A györi kaptalan magan leveltárnák betűsoros tárgymutatója 1808. Ef.”²⁰⁴

Registar je mađarski. Stavke Theca, numerus, annus. Registar je alfabetski. Sadržaje spise vrlo stare. Ali za moj posao nijesam ništa našao. Pomno sam ga proučio. Nekoliko data: Ištvan Jurinić(?) i osobe manje važnosti, isprave XII XIX. vijek. Tu sam radio do podneva.

Po tom razgledavao stare ostanke utvrda grada: Horvát vagy Rác bastion”, „Bakics bastion” [...]

Objedovao sam na kolodvoru, gdje je daleko sve jeftinije nego u gradu.

Na Kaptolu je spomenploča na kojoj piše: „Hájdán élémozési ház, itt szált Szavöiai Eugen 1716. 8. nov.”. To je kuća u kojoj je stanovao vojskovođa princep Eugen Savojski.

Poslije objeda u ½ 2 pošao sam opet do dr. Wagnera, koji me je vodio u arhiv loci credibilis györskoga kaptola. Ovaj se nalazi nad crkvom stolnom na pročelju lijevo od ulaza (s vana gledajući). Tu je krasna velika zračna soba. Sređena odaja. Arhiv je spremljen u velikim drvenim ormarima, svaki s dvije etaže.

Ima tri sveske repertorija (tri puta od A-Z). Kronološki sistem nema. Akta su spremljena u ladicama te su svezana, a nešto je povezano i u fascikule.

Za protokol loci credibilis postoji stari alfabetski repertorij „[...] nomina familiarum” Arhiv je uredio (acta) Franjo Ebenhof. Uređena su vrlo lijepo i točno. To je obavio u 60 godina XIX vijeka.²⁰⁵

Naprotiv ovim ormarima s arhivom stoji u velikim ormarima crkveno ruho.

Na zidu visi zbirka grbova svih györskih biskupa. Ovo je slikao neki pitomac sjemeništa. Ispod prostorije arkiva prizemno je također repozitorij crkvenih stvari ropotarnica. Tu su i dva stara grobna spomenika (ploče).

Györ je od 1594-8. bio u turskoj vlasti.

²⁰¹ Prelat, kanonik.

²⁰² Vrlo elegantan čovjek. Stanuje Kaptolom br. 11. (Izborna bilješka).

²⁰³ Kaptolom br. 5. (Izborna bilješka).

²⁰⁴ E.F = Ebenhof Franjo, kanonik. Ovaj je uredio acta loci credibilis. (Izborna bilješka).

²⁰⁵ Ovaj je popisao i Kaptolski arhiv. (Izborna bilješka).

Na trgu Kaptola je spomenik sv. Mihalja.²⁰⁶ Tu stoji i stara kuća, nekoć sjedište biskupa. Na njoj je spomenploča, koja veli, da je ova zgrada za opsade porušena i obnovljena za biskupa u XVII. vijeku.

U arhivu „locus credibilis” bio sam gotov do ½ 3. Za moj posao nijesam ništa našao, a slabo i za druge.

S ljubeznim dr. Wagnerom pošao sam još u stolnu crkvu. Crkva je po njegovom stručnom tumačenju bila prvobitno građena u romanskom slogu, kako je apsida još i danas. Kasnije je dograđavana u gotskom slogu. To se osobito vidi na tavanu, gdje se vide gotski gezimzi²⁰⁷ i konzole, koje nadvisuju svod, koji je ispod njih u baroku izgrađen.

U crkvi su dva oltara s broncanim reljefnim kipovima škole Dürerove. Crkva je vrlo zanimljiva.

Na Szecsény javnom trgu onaj samostan bio je nekoć isusovački kolegij i do njega crkva. Nosi sad br: 16.

Spremio sam se i oprostio s dr. Wagnerom. Baš kod opraštanja prolazio je biskup dr. Varady, kojemu me predstavio. Vrlo simpatična ličnost, te me je odmah upitao kako sam s uspjehom zadovoljan. Dakako da sam se pohvalio.

Vratio sam se u hotel i pošao na kolodvor. Do kolodvora stoji „Hónved” u koji zabijaju ljuskice od bakra: ratni spomenik.

Već popodne osjećao sam se grozničavim. Za cijelo djelovala su na mene močvare oko Györa. Dakle mali napadaj malarije. Na kolodvoru me je oporavila čašica dobrog Cognaca.

U⁴³³ popodne krenuo sam vlakom put Budimpešte. Vozio sam se u vagon[u] II. 21 1514 M.A.V.

Imao sam interesantnu suputnicu, neku odličnu damu iz Salzkammerguta. Putovala je sa svojom „junkfericom”, kako ju nazivala. Zapodjeli smo razgovor. Oduševljena od one dosadne mađarske nizine. Koji joj se vrag na toj dopada! Prčila se mnogo svojim rodnom i imetkom! Bila je dosadna a uz to grda kao g... Dosadna kao uš! Mučila me sve do blizu Budimpešte, kada je na moje veselje izašla iz vlaka. Hvala Bogu. Al imam pech!

²⁰⁶ Od g. 1764. (Izvorna bilješka).

²⁰⁷ Vjerojatno ukrasni vijenci.

Iznad Bánhída²⁰⁸ koči se na stijeni Arpadov (milenijski) spomenik... sjetio sam se na onaj zemunski²⁰⁹... žalosno. Kad liće to maknuti iz moje domovine! Današnji dan osvanuo je u jutro vrlo lijep. Temperat. + 14 R Duvalo ladno. U 6 popodne kišilo opet lijepo kasnije.

U 9 s. navečer prispio sam u Budimpeštu. Odsjeo sam blizu kolodvora u „Park Hotelu”, IV. Kat., soba br: 410. Soba je bila sjajna, izgledom na dvorište, koje je prema ulici (Bárostežu)²¹⁰ otvoreno. Ima sjajni pluvnik(?) s toplom i hladnom vodom.

Večerao sam na kolodvoru.

17. V. Lijepi sunčani dan. Vrlo sam zlo spavao. Užasno puno stjenica. Sobaricu staru remundu(?), debelu švabicu izgrdio radi nečistoće. Fruštukao sam u Park Hotelu. Mali komadić Milchbroda stoji 30 fil.

Uz rečene stjenice nijesam mogao spavati. Zabava mi je bila slušati sa susjedne sobe (do kreveta) razgovor i kirketanje nekakvoga para. Cijelu su noć bili zaposleni i najfrivolnije opaske jedan drugom stavljali...

Poslije fruštuka odveo sam se tramvajem u Budim i uspinjačom gore. U državnom arhivu najavio sam se najprije dr. Döry-u, arhivaru. Taj je vrlo ljubezan čovjek i govori hrvatski. On me je predao vrhovnom arhivaru dr. [...] Csanky-u. Primio me je vrlo ljubezno te rekao, da ga veseli, da Hrvati tako marljivo rade u državnom arhivu (Šufflay, Šišić, Kernic itd).

Ispunio sam obligatnu zamolbu za dozvolu raditi u arhivu, a dr. Csanki izdao mi pismenu dozvolu.

Dr. Döry piše upravo kritiku o „Codex Diplomaticusu”, što ga izdaje Jugoslavenska akademija. Prigovara da je mnogo listina ispušteno.²¹¹ Odveo me je k dr. Jos. Herzeg-u,²¹² kojemu me je izručio. To je također ljubezan gospodin. On u glavnom se bavi grupiranjem arkiva.

Dr. Herzeg odveo me u čitaonicu arkiva. Tu mi je je nadzornik rada izdao arkivalije, koje sam proučavao (Kukuljevićeva zbirka i Acta publica). Ovo sam proučio sve.

²⁰⁸ Ispravno *Bánhida*.

²⁰⁹ Milenijski spomenik (kula vidikovac) na Gadošu u Zemunu podignut 1896. u spomen tisućite godišnjice utemeljenja ugarske države. Podizanje spomenika u domaćim je krugovima protumačeno kao izravno kršenje Nagodbe jer je spomenik izgrađen na ondašnjemu hrvatskom teritoriju.

²¹⁰ Ispravno *Baross tér*.

²¹¹ Codex Andagenensis. (Izborna bilješka).

²¹² Országos allelvártárnok. Upoznao također Tagany Karoly-a, arhivara i odsječ. savjetnika. (Izborna bilješka).

Dr. Döry pokazao mi je nacрте novoga državnoga arkiva. Bit će to sjajana zgrada u sredovječnom (XV. st.) slogu sa niskim tornjem. Radio do ½ 2. Pogledao si gradnju novoga arkiva.

Objedovao na Baros Tér²¹³ u „Központi szalada”.²¹⁴ Spavao i radio. Umoran.

Prošetao sam se gradom i južinao u kavani „Fiume” na Muzeum Körutu. Lijepe uspomene na 1907. Večerao sam u automatskom Buffetu na Rakoczy-utu. Crnu kafu pio u „Keleti Kavcház”.

Danas mi je samoća grozna. Tužno se osjećam u duši bez posla. O rad, rad! Koliko li vrijediš za poštnu dušu! Veselim se opet na rad sutra. Ljego sam spavati. Uz mene opet veselo. Valjda po glasu Židov sa svojom flokom. Čudni i besramni ljudi, da se ne srame. Valjda shvate da se sve čuje u ususjednu sobu. Grusti(?) mi se! Možda je i moja soba dan prije bila bor... Hvala Bogu, da nisam takova prasica!

To je opet trajalo cijelu noć.

18. V. Vrijeme lijepo, vedro, sunce, +14. Tiho. Fruštukao u kavani „Palace” na Rakoczyut. Noć je bila užasna od stjenica! I oni susjedi uz mene na br: 412 nastavili su svoje svinjarije.

U drž. Arkivu radio sam do ½ 2 otpočeo sa serijom „Camera Hungar. Benignae resolutiones regial 1531-1549.” Objedovao u 2 s. u jednoj maloj restauraciji na Budimu.

Nakon malog počinka u hotelu južinovao sam u „Hotelu Park”. Prošetao sam se na Nyuguti palyudvar²¹⁵ (južni kolodvor), pak preko „Terez Köruta”, u Rakoczy ul. večerao sam na „Keleti palyudvar”²¹⁶ (držav. kolodvor istočni).

Na „Erzsebet Körutu” posjetio sam interesantnu ratnu izložbu (Hádi Kiálitas). Inače mi je bilo vrlo dosadno.

U Hotel Britania popitao sam za moga šogora Teodora Alberta. Nema ga.

Namiguša svagdje abasso diavoli!

Danas sam silno deprimiran, život mi je pust do posmisli na moju djecu. Inače bi volio, da ležim uz moju dobru majku na Mirogoju. U onaj grob samo ja ili moja djeca. Nitko drugi! Ona mirno počiva, sigurna od zlobe svijeta. Njezin me duh prati i štiti. To osjećam svaki čas. Bog je dobar i velik, ona je među pravednicima i moli za mene, da me milost božja vodi po pravom putu kroz moj život. Samo tako dugo želim živjeti da djecu opskrblim.

²¹³ Ispravno *Múzeum Körút*.

²¹⁴ Ispravno „Baross tér na Központi Szálloda”.

²¹⁵ Ispravno *Nyugati Pályaudvar*.

²¹⁶ Ispravno *Nyugati Pályaudvar*.

Tako sam zabilježio za ovaj dan. Što da ubilježim moje utiske u Pešti?...

Pešta je Pešta, Madari su Madari. E da su... Kako bi lijepo bilo, da nam bar puste živiti narodnim životom... Danas novine donose o velikim uspjesima protiv Talijana. Kada bismo samo skoro došli do mira. Ovdje velika skupoća. Što je nekoć stajao objed, to stoji danas fruštuk! Svaki mi dan treba 10 Kr. za hranu... za čedan, jednostavan život. Hoću da štedim, ali gladan ne mogu biti. Kušao sam jučer, ali i to stoji, uz štednju ostaješ gladan. Nemam vijesti od kuće, dao Bog da su mi svi zdravi!

19. V. Vedro. Sunce, +13, vjetrić. Fruštukao u „Park Hotelu“. Radio u drž. arhivu od ¼ 10 do ¾ 2. Objedovao u Magyar Ház-u na Teréz körút-u br: 15. Sjajno i jeftino jelo. Menu 2 Kr: 50 fl. (juha riblja, špinat sa suhom klobasom, flekerli s jajima i mrkvom). Sit dobro! Objedovao sam tek u 3 s. Kasnije počivao u hotelu do 5 s. Južinao u „Park kavani“ (hotel).

Uvijeke još piri hladan vjetar. Neugodno. Danas je „Dječji dan“. Najotmjenije dame trče s škrabicama e pa i to je za djecu... dao sam nešto malo... koliko sam mogao dati za naraštaj, koji se odgaja za naše neprijatelje... neprijatelje Hrvata. To dao sam djeci... a ne Madarima. Dao Bog, da ona uvide u Hrvatima svoju braću, a ne robove.

U Kavanu (Park) došlo je nekoliko mladih časnika s hrvatskom trobojnicom na kapi. Čast im, govorili su međusobno hrvatski. Na licu im se vidi da su Hrvati junaci. To me je jako razveselilo.

Večerao sam u Automat. buffetu na Rakoczi ut.

Kupio Zaherlina,²¹⁷ da mogu spavati od stjenica... bila je grozna minula noć, a ono kljuse od sobarice nije čistila kako sam joj svako jutro nalagao.

U ½ 10 došao kući. Lego. Lahku noć! Nasipao zaherlina po krevetu.

20. V. Vrijeme lijepo, + 10. Spavao sam vrlo dobro, nijesam osjetio stjenica. Fruštukao u Park Hotelu. U drž. arhivu radio od ½ 10 do ¾ 2. Objedovao u Magyar haz-u.

Poslije malo otpočinuo i radio. Južinao u Park Hotelu.

Dan je vedar ali hladan vjetar puše. Ne znam kako ću sutra sprovesti, jer je nedjela, arhiv zatvoren... Poći ću kuda, iti ću putovati po muzejima.

Danas odlučio uzeti toplu večeru. Pošao sam s toga na Keleti palyudvar. Večerao toplo... dobro. Kako to godi!

²¹⁷ Insekticid u prašku.

Danas u drž. arhivu pripovijedao mi je dr. Herzeg, da je bivši državni arhivar Ováry bio Židov imenom Altstätter²¹⁸. Thalloczy kad dolazi u državni arhiv nazivlje uredovnicu arkiva „Schweine stall“.

Novine donose dobre vijesti s talijanskog ratišta.

Još mi je pripovijedao dr. Herzeg o dr. Thalloczy-u, koliko je to nezgodna narav. On je imao papir, na kojem je reljefnom štampiljom imao utisnut falus. Na tom je pisao arhivaru Ováry-u. Jednom ga je (Ováry-a) posjetio u uredovnici i prvo mu je pitanje bilo „No wie geht's mit dem Vö...“²¹⁹ To je i mene jednom pitao kad je jednom došao u zem. arhiv u Zagreb.

21. V. Oblači se. Sunce se skriva, + 10. Vjetrić duva. Spavao sam dobro. Nedelja. Fruštukao u Park Hotelu. Pošao u Baziliku k misi. Razgledao sam ovu krasnu crkvu. Prekrasno pjevanje, naročito zbor i gospojinski solo. Nešto odviše sackralna glazba. Vrlo sam tužan. 14 je dana, što sam izgubio majku.

Objedovao sam u Magyar Ház-u. Poslije malo spavao. Južinao u Park Kavani. Potom se odvezao na Margit híd i pješke na Margaretski otok. Lijepi park i restauracije. Razgledavao razvaline stare opatije. Ništa osobito. Mnogo ljepše su naše razvaline crkve u Topuskom. Pošao sam natrag u Rakoczy-utu, gdje sam večerao u automat. buffetu. Šetao. U ½ 9 kod kuće. Umoran.

22. V. Kiši. + 9, tišina. Spavao dobro. Fruštukao u Kavani Park. Tramvajem u Budim.

Radio u arhivu. Dovršio Benig.resolutiones 1541.-1564. Pregleao i ispisivao Expeditiones camerae Hung. Posoniensis 1531-1549. U ½ 2 dovršio. Ne kiši više. Objedovao u Magyar haz. vrlo dobro. Kušao menu za 2.20 Kr., dosta.

NB. Nema bijelog kruha, crni je po 6 fil. komad, izvrsan i sladak. Kavane obiluju kolačima i biskvitom te Milchbrod. Meso stoji 12 Kr. kg. i više. Špinat kilogr. 80 fil. Trešnje kgr. 80 fil., vino 2 Kr. litra, jaja 11 kom 1.90 Kr., krumpir kilogr. 80 fil. ...!

Po objedu malo prospavao onda se prošetao po parku nar. muzeja na Museum Körutu. Razgledao izloge antikvara i knjižara. Tu sastao Levina Horvata iz Zagreba, s njim pregledavao starine u trgovinama antikviteta, te s njime šetao na dunavskom keju. On je odsjeo u Hotelu lovač. rog. Tramvajem se odvezao na Baros ter i ondje na kolodvoru izvrsno večerao. (Svinjetina s rižom obilna porcina, 2.20 Kr.)

Horvat mi je pripovijedao, da je u Beču vrlo skupo. Kruh da ne valja. Sve da je vrlo skupo.

Sutra kanim dovršiti rad u drž. arhivu i otputovati u Ostrogon. Pešta je u tugi. Umro je general Györgei,²²⁰ borac iz g. 1848. Stavit će ga na odar u muzej. Sprema se tamo. Novine pune o njemu. Svakako za Mađare velik čovjek.

²¹⁸ Ispravno: Altstädter.

²¹⁹ Kako to radiš?

²²⁰ Artúr Görgei de Görög et Toporc (1818. 1916.). Jedan od najpoznatijih mađarskih zapovjednika tijekom revolucije 1848. 1849. godine.

U moju bilježnicu zapisao sam:

Lijepo ti je usred Pešte grada,
 Gde ne čutiš uz peneze glada.
 Ima kruha i peciva slatka,
 Pak i piva a i vinca glatka.
 I pečenja, ako hoćeš dosta,
 Uz peneze ne ćeš trpit posta!
 Velezgrade i ulice duge,
 I tramvajske neizmjerne pruge!
 I duhana, kake hoćeš vrste,
 Da ne trebaš sisati si prste.
 Pak i seka, kak' se veli, daša,²²¹
 Al ni jedna kako no je naša.
 Pjesnik veli da je skoč(?) divojka,
 Al milija mi je naša dojka.
 Sve se nudi po krunu i dukat,
 Al tko bi se usudio f...
 Vrag ne spava, bilobi belaja
 I teškoga onda bolna kraja!
 U tok dakle ostricu položi,
 Nek se rađe doma sjeme množi.
 Sve je lijepo, ali naše riječi,
 Nećeš čuti samo tuđa zveči.
 Nijem bi posto, da sam dulje tude,
 Dotjero bi do kompletne lude.
 Zato bježim na štaciju dalje,
 Kamo svrha puta mene šalje.
 U Ostrogon i Požun bijeli,
 To mi put je po tuđini cijeli.
 Onda u Beč, u grad našeg kralja,
 Onda kući, kako ipak valja!
 Oj domaja, sad tek znam što vrijedi,
 Najljepša si i u skrajnjoj bijedi.
 Oj Hrvatsko mila domovina,
 Zdrava primi opet svoga sina.

²²¹ Dašta?

Országos Levéltár.

Kérő-Lap.

Hivatalos jegyzetek: Alulírt kérem

~~1. Szeged 1872. 22. szept.~~
 2. Csallakoffy. 1870. 13. decem.
~~3. Budapest 1871. 7. szept.~~
 4. Budapest 1871. 18. szept.
 Jozsi 1873. 11. szept.
 " " 13. dec.
~~Csallakoffy 1870. 13. dec.~~
 Ulla 1870. 11. szept.
 " 1872. 18. aug. 5. szept.
 Svobdy 1872. 23. 25/8.
 Szabolcs 4/3 1873.
 Jozsi 1873. 3. szept.
~~Budapest 1873. 2/1~~
~~1873. 2/1~~
 Zsolte 1870. 0/1
~~1873. 1/18.~~
 Jozsi 2. szept. 1873.
~~1873. 1/18.~~
~~1873.~~

Budapest, 191_____ hó _____ n.

Akkirás: _____

685. — Nyom. May Jánosnál, Budapest, B.

Zahtjevnica za korištenje arhivskog gradiva u Mađarskom državnom arhivu s bilješkama E. Laszowskog HR-HDA-806. Emilij Lazowski, 1.4.12. Dnevnik 1916.

22. V. BPešta na Keleti kolodvoru.

23. V. Oblačno, + 12. Tišina. Fruštukao u Park Hotelu. Tramvajem do Parlamenta i pješke preko lančenika u Budim. Tu me malo kiša ulovila, ali skoro i prestala.

Radio u arhivu od ¼ 10 do 10. Upoznao se sa svećenikom dr. Pompery-jem, koji se bavi istraživanjem katol. crkvenih prilika u Ugarskoj. Vrlo ljubezan gospodin. Kada sam mu rekao, da polazim u Ostrogon, uputio me je na kanonika Dedeka.

Oprostio sam se u arhivu. Za slučaj želim li dobiti prepise kakove, neka se samo obratim na dr. Zakonyi Mihály forgalmazó.

Idući iz arkiva sastao sam Levina Horvata. Razgovarao s njime. Po tom sastao dr. Baranyaya, koji uređuje u drž. arhivu i zna hrvatski. Pred ministarstvom sastao savjetnika Petra Knolla. Vrlo me ljubezno pozdravio i pohvalio moje djelovanje.

U hotelu sam uredio moj račun i grozno kritizirao „das Wanzennest“²²² kamo ne ću više nikad doći. Tramvajem sam se odvezao na Nyoguti kolodvor, gdje sam dobro objedovao.

U 12³⁰ o podne krenuo sam vlakom put Ostrogona. Usput vidio sam s vlaka iskopine Aquincuma, rismke naseobine. Prošao sam Tilis Kenyermözo. U Pilis Vörösvár je velika tvornica cementa. Vide se razvaline gradova. U Pilis Tábor-u vojnički logor i špital. Između Pilis Vöresvára²²³ i Pilis Tábora je dugi tunel.

U Kenyermözö logor ruskih zarobljenika. Ima [ih] tamo do 40 000. Na kolodvoru prodaju drvene izrezuckane stvari: [...] Od Pešte do Ostrogona ima 60 kilom.

Kenyérmözö hrvatski „Krušno polje“ dosta je vrlo plodovita plodovita okolina, lijepa ogromna dolina, okružena brijegovima, puna zasijana žita!

U Ostrogon stigao sam u 3⁴⁷ popodne. Fijakerom odvezao sam se u grad i odsjeo u „Füro szálada“, dobio sobu prizmeno br: 21. Slabi hotel od prilike kao Plečko ili Sidro²²⁴ u Zagrebu.

Južinao u hotelu. Jedaća dvorana nešto bolja.

Odmah sam pošao kanoniku Ljudevitu Crescenciju Dedek-u, praelatus canonicus, koji stanuje u Dobroczy ut 10 u svojoj prizemnoj kuriji. Vrlo me je ljubezno primio i sve mi obećao, biti na pomoć. To je visok, krupniji gospodin, vrlo inteligentan. Njemu je povjereno, po primasu, da nastavi „Monumenta Strigoniensis ecclesiae“, od kojih je dva sveska izdao Knáusz.²²⁵

²²² Gnijezdo stjenica.

²²³ Ispravno Pilisvörösvár.

²²⁴ Svrtište i kavana Ivana Schneidhoferu u Vlaškoj 40.

²²⁵ Knauz Nádor (1831. 1898.). Svećenik i povjesničar.

*Pokazao mi svoj rukopis. Molio me ako ima što za nj u zem. arhivu u Zagrebu ili Kaptolskom, da mu prepisem. Obećao sam mu.*²²⁶

On je moje želje dobro razumio te me je u mnogomu vrlo dobro uputio. Uputio me je da pogledam kaptolski arhiv privatni i javni (locus credibilis) pak arhiv primacijalni(?) (saecularia et ecclesiastica). Svakako da pogledam u dijecezanskoj biblioteci zbirku nadbiskupa primasa Batthyana, u kojoj ima i originala i prijepisa. Predstojnik dijecezanske biblioteke je župnik Daniel Kemenyffy.

Kanonik Dedek bio je spreman dati mi svoje notice. On skuplja i povijesne podatke o kapucinu Marku D'Ariano, mletačkom fratru, koji je za vrijeme opsade Beča 1683. za cara Leopolda I. boravio u Beču te se njegovim blagoslovima ima pripisati pobjeda nad Turcima ispod Beča. On je pobjedu prorokao. Sudjelovao je i u drugim vojnama. Drugi Ivan Kapištran u XVII. vijeku! (1680-1699. 13. IV. umro u Beču). Po želji prestolonasljednice, nadvojvotkinje Zite radi se u Rimu kanonizacija D'Ariana. Kanonik Dedek me zamolio da i u Zagrebu tražim data o D'Adrianu.

Dalje me je uputio da si pogledam grob sv. Marka Crisina (Križevčana) u stolnoj crkvi, pod kupulom desno. Njegovo tijelo je u oltaru. Gore njegov kip s dvojicom sumučenika.

Kod kan. Dedeka bio sam preko jedan sat.

Poslije sam posjetio stolnu crkvu, grob Crisinov, kapelicu Bakačevu, spomenik Pazmanyev, sve u stolnoj crkvi, kao i mauzolej Ambrozija nadvojvode toskanskoga, primasa ostrogonskoga.

Mramornu grupu (bijeli mramor) izvajao je mađarski kipar Gjuro Kis. Grupa je sjajna.

Kapelica Bakačeva, je remek djelo svoga vremena. Sve sam raznobojni mramor. Najčišća renesansa. Ova je nekoć stajala na drugom mjestu te je bila od Turaka razvaljena i razorena. Od 1000 i više komada i komadića obnovljena je.

Crkva stolna je krasna i veličanstvena građevina s ogromnom kupolom. Pregledao sam stare utvrde nekadašnje tvrđave ostrogonske oko stolne crkve. Odozgor je divan pogled na Dunav i preko Párkány nane.

Grad je najljepši oko vijećnice Széchényi tér. Stup su Trojstva. Kanonik Dedek je saučelnik biskupa Dinka Premuša²²⁷ i pok. dr. Modrića. Pozna dr. Bojničića i dr. Šufflaya.

Prošetao sam se do stanice parobroda. Prošetao parkom. 3 mosta u gradu preko Dunava i rukava njegovih.

²²⁶ Izdaje po nalogu primasa, koji želi nastaviti mecenstvo pokojnog primasa Símore. Za to želi da se čim prije izda daljnji svezak. Prečasnik sadanjega primasa Chernoha bio je prava kreatura kako Dedek veli. Indolentan čovjek. (Izborna bilješka).

²²⁷ Valjda Dominika Premuša (1861. 1934.).

Večerao sam u mom hotelu, a poslije bio sam u kavani „Korona“. Tu je i hotel dosta lijepi. Daleko bolji od „Furde“. I kavana „Központi“ je izvana sudeći lijepa. U kavani sam ostao do $\frac{3}{4}$ 10. Onda legnuo spavati.

24. V. Lijepi sunčani dan. +10. Tišina. Fruštukao u „Központi“ kavani odakle sam pisao Barleju i Hajdukoviću. Dobra kava. Fini bijeli kruh ala Wäckerle...

U 9 s. sam prema dogovoru dočekao kanonika Dedeka u stolnoj crkvi, gdje su kanonici bili u koru. On me predstavio kanoniku prelatu Horvatu, koji govori hrvatski. S Dedekom i arkivarom loca credibilis dr. Rolka pošao sam u arkiv loci credibilis. Taj se nalazi u lijepim novim ormarima i ladicama. Tu se nalazi i arkiv konventa sv. Benedikta i depositum jedne obitelji. Arkivalija počinju g. 1256. elenci i registri su vrlo dobri.

Po registrima i grupama gledao sam, ali nijesam ništa opazio što bi za moj posao bilo. Neke stvari sam si samo pobilježio. Tako neka data o zagrebačkom biskupu Pavlu (1553), među „Missiles“, br. 101, fasc. 1-2.

Tu sam vidio stare vrećice od platna, u kojima su nekoć čuvana arkivalija. Ove su visjele na posebnim za to stalcima.

Onda sam pregledao arkiv privatni ostrogonskoga kaptola, koji se nalazi tik loci credibilis u posebnoj odaji. Ovaj je uređen u grupama po imanjinama i posjedima. Registra nema. Prema grupama sudeći, ne sadržaje naših stvari. Za to se ovim nijesam ni bavio mnogo. Registra nema.

Oba arkiva smještena su u stolnoj crkvi iznad riznice u vrlo prostranim, suhim, svijetlim a ne manje sigurnim prostorijama. Sve je svođeno. Vrata i prozori gvozdjeni.

Dok smo ondje bili došao je ravnatelj sakristije stolne crkve (director ald basilica) A. Elemér Eitner. Mali, krupniji čovjek s očalima. Veseljak i ljubezan. Mati mu je Hrvatica i govori slabo hrvatski. On je strastveni snofač, kao i svi kanonici i popovi s kojima sam se sastao. Oduševljen je bio, kada sam primio ponudu da šnopam. Na što sam mu i sam ponudio. Upisao mi je u lisnicu ovo: „Quid enim melius, quam pulvis iste divinus“²²⁸ najme šnofanje! Svi ali ne natkriljuju našega šnofatissimusa prof. Eugena Lessela!

S Eitnerom i Dedekom pogledao [sam] kapelicu sv. Stjepana na bastioni. Tu se je navodno rodio sv. Stjepan, kralj ugarski. Vrlo lijepa restauracija izgrađena po primasu Simoru. Kapelica u romanskom slogu. Samo je slikarija odveć šarena. Utisak inače dobar. Interesantno!

Oprostio sam se s kanonikom Dedekom i Horvatom. Pošao sam s Eitnerom u primacinalni arkiv. Tu me je primio direktor kancelarije, konzistorijalni savjetnik dr. Antun Leopold. Arkivar Tihy vodio me u arkiv. Uređen je moderno (pod Rost-bestem)(?) Ima tri etaže.

²²⁸ Što je, naime, bolje nego taj božanski prah?

Spisi su uredno uređeni. Registri dobri. Ima vrlo starih spisa i jednu ispravu cum bulla aurea.²²⁹ Tu sam pregledavao Ecclesiastica i saecularia, pak kolekciju Bathyaniansku. Lijepa kolekcija, nu ni slovca za moju radnju. Dr. Leopold vodio me je tad u primacijal. galeriju slika i zbirku umjetnina, te u Simorovu biblioteku. Tu je jedan unicum A. Dürreera. Numizmatička i arheološka zbirka su zamašne.

Upravo je neki slikar, vrstan restaurator, uređivao i restaurirao slike. Svojim posebnim postupkom, došao je do sjajnih rezultata u restauriranju.

Pogledao sam s Eitnerom i sakristiju. Tu visi velika uljana slika, koja prikazuje martirij sv. Marka Crisina (Križevčana). Na slici je naslikan štit, a u njemu zmaj ovijen oko manjeg štitića, koji drži pandžama. Nad malim štitićem (što unutar ne raspoznaje se) je zvijezda, iznad njega zvijezda i polumjesec. Veliki štit je modar. Napis na slici glasi: Marcus Kirisius Canonicus. Još tu visi jedan veliki portret protonotara Petra Kussevich-a 17...

Ima i drugih portreta kanonika i biskupa. Sasvim interesantna zbirka. Odaja do crkve u kojoj se drži kor kanonika je također lijepa. Svaki kanonik ima za sebe posebnu komoricu kao garderobu. Kor krasan (kanonički). Riznicu na žalost nijesam mogao vidjeti, jer su sve dragocijenosti spakovane u kištre, jer su se bojali provale Rusa u Ugarsku, to je sve bilo spremno za bijeg.

Tako sam u 1/2 1 popodne dovršio moj posao u Ostrogonu.²³⁰ Objedovao sam u hotelu „Fürdő“ naručio sam kola, nu ova nijesu došla. Već sam bio desperatan, da ću morati u tom gnijezdu ostati do sutra, kad sam zaustavio na ulici jednog fijakera, kojeg sam odmah iznajmio, da me vozi na brzovlak u Párkány nanu.

Sjeo sam dakle u kočiju. Prešli smo most preko Dunava, ali tamo [je bila] cesta razrovanana i zagrađena. Morali smo nekim putem naokolo duljim preko polja. I sretno smo stigli na kolodvor u Parkany nana.²³¹ Dospio sam kupiti biljet i vlak je dojurio. U 3⁰² krenuo sam dalje. Vožnja bila dosta ugodna preko Erszek-Ujvárai Gálante.

U 4⁵³ stigao sam u Požun. Uzeo sam fijaker te se povezo u grad kroz stara vrata, gdje je natpis „Justitia fundamentum regnorum“. Otsjeo sam u Hotelu „Carleton“ u I. katu, soba br: 109. Lijepa zračna soba izgledom na dvorište.

Južinao sam u hotelskoj kavani. Pošao sam da vidim grad. Grad je vrlo interesantan i lijep. Gore rečena gradska vrata su vrata Sv. Mihalja. Tu je natpis: „Regnum in seipsum divinum desolabitur.“

²²⁹ Sa zlatnom bulom.

²³⁰ Diecezansku biblioteku sam pustio jer nijesam hotio gubiti vrijeme. (Izvorna bilješka).

²³¹ Párkányána, danas (kao i Gálanta) u Slovačkoj.

*Tražio sam moju nećaku Ljerku Knivald, koja je navodno imala biti u skladištu šivaćih strojeva firme Neidlinger. Nu ondje je bila nepoznata. Tražio sam ju i u kućama, gdje bi imala biti namještena, kako me jednom listonoša informirao, nu ni tamo je nije bilo. Nit prijavni ured ne pozna je.*²³²

Prošetao sam se židovskim varošem (Gaeto). Tu je grozan smrad! Od ovuda je lijepi pogled na razvaline gradine požunske, gdje je nekoć carica Marija Terezija tražila pomoć od Mađara protiv Prusa. Tu su uskliknuli Mađari „Moriatur pro rege nostro... Vitam et sanguinem pro rege nostro”. Danas je to zapušteno. Stoji gore samo neka straža.

Sjetio sam se da mi je pričala moja majka, kako je s ocem bila na razvalini toj i neki stari gosp. Ferderber(?), a ona je trčala po stijenama i daskama, po kojima se prelazilo od ruševine do ruševine a Ferderber zdvajao od brige, da će pasti u dubinu. Večerao sam u Hotelu „Savoy” (Restauracija „Blumenstöckl”). Vidim da je u Požunu jeftinije nego u Budimpešti i Ostrogonu. U gradu je bilo mnogo vojske. Na trgu, gdje stoji moj hotel lijepo je šetaliste. Crkve su lijepe i interesantne. Svagdje se govori pretežno njemački. Ugodnije nu u Pešti i Ostrogonu, bliže sam zapadnoj kulturi. Ne vele badava da je Požun „Vorstadt” Beča.

U kavani ima dosta slatkiša i biskvita, jeo [u] gostionama ali crni kruh, ali lošiji nego u Pešti.

Krasan je spomenik Marije Terezije na konju, koji vodi jedan velikaš. Lijep je spomenik i Petöfy-jev. Kazlište je lijepa zgrada. Gradska vijećnica je krasna zgrada XV. vijeka. Lijepi tržni trijem. Filjark²³³ znadu hrvatski i slovački. Električni tramvaj.

25. V. Ustao rano. Dogodio mi se maler, obukao sam prije cipele no hlače i kad sam navlačio hlače, zapeo čavalj od pete i razrezao hlače straga poviše koljena onako na pedalj dužine. Bio sam desperatan. Zvao sam sobaricu. Ona ne zna krpati, molio konac i iglu i sam nekako pokrpa, dakako, da se dobro poznalo. Nije preostalo van navući Überzieher,²³⁴ da pokrijem pokrpano. A bit će mi toplo, a što ću...kad nemam sa sobom drugih hlača!

Fruštukao sam u kavani Savoy. Pošao sam u gradsku vijećnicu. Razgledao sam lijepi gradski muzej. Ima lijepih i zanimljivih starina. Dvorane su sve presvođenje krasnim arabskama u štuku. Gradski arhiv nije bilo moći vidjeti jer je arhivar bolestan.

²³² Nije čudno da ju Laszowski nije pronašao. Zasiurno je o svemu lagala. Naime, Ljerka je bila vrlo problematična. Zabilježeno je da je 1920. zbog nekoliko učestalih krađa gotovine i odjeće u Zagrebu bila osuđena na četveromjesečno teško tamnovanje. Na sudu se branila tvrdnjom da boluje od kleptomanije. Ni neka od druge (brojne) djece Artura i Terezije nisu bila bolja. Tako su Armin i Boris pokušali opljačkati tetku i tetka, Filipinu i Matu Vuka, nakon što su ovi prodali kuću u Zagrebu. Mato je tom prilikom teško stradao od udaraca sjekirom u glavu koje su mu zadali provalnici.

²³³ Prodavačice na tržnici, piljarice.

²³⁴ Ogrtač, navlaku.

Po tom sam pošao u kaptolsku ulicu do prepošta dr. Franje Kopernyetskoga, na kojega me je uputio Pompery u Budimpešti. Rekao sam mu da želim proučiti gradski arhiv. Premda je bio vrlo ljubezan, uputio me je na župnika, jer je arkivar Kispaludy(?) odsutan. Nu ni kod župnika nisam imao sreće. Nije se našao nitko ko bi se u arhiv razumio. Tako nisam mogao ni tu ništa obaviti. Uvjeravahu me svi, da ne ću ništa za svoj posao naći.

Dakle stavio sam križ na taj arhiv. Pošao sam u Krunitbenu (stolnu) crkvu. Krasna gotička građevina s mnogo odličnih arhitektonskih oblika. Mnogo spomenika po njoj. Izvana su grobni spomenici, koji su i mene vrlo interesirali.

Grobni spomenik bana Ivana Draškovića i žene mu Barbare Thurzö. Na strani napis i veliki kip muža u oklopu, bradat. Dolje napis da je to grobnica grofa Drašković 1613.

Paladis et martis columen

Pietetatis avitae vindex hic lucidus.

*Hunnia spesque iacet o Drasskovicios dent postera saecula
multos gloriae prs.*

C. HVMNI martis et

a... eris an^o

MDCXIII²³⁵

Ispod kipa:

Spes mea in Christo Illustriss. ac excell.

domino domino comiti Joanis Draskovit de Trakostyan regni

Hung. palatino et iudici Cumanorum S.C.R.M. int. ans. et in Hungaria

locumtenenti et illustr. censors [...]

Barbara Thurzó

Epithaphium c. Jo... Dras..

Hungaria prorex, Banus in Illyria

Još sam pogledao dalje starine po gradu. Uzeo sam mali doručak u automat. bufettu. Dosta do Beča.

Pošao sam na stanicu električne željeznice na „Koronazási dombtérú” uzeo kartu III r. (2.20 Kr.) do Beča. U 11⁵⁰ do podne krenuo.

²³⁵ Prema I. Kukuljeviću: *Paladis et martis columen. Pietetatis avitae vindex hic lucidus* Hunnia spesque iacet. O Drasskovicios dent postera saeculamultos. Gloria prisca Hunni, Martis eta[rtis] erit an^o MDCXIII.

(Književnici u Hrvata s ove strane Velebita. Arhiv za povjestnicu jugoslavensku, knj. IX. X. Zagreb 1868. 1869., str. 312) (Ovdje leži stup Palade i Marsa, zaštitnik djedovske (prastare) pobožnosti i hunska nada. O, neka buduća stoljeća daju mnogo Draškovića. Bit će stara slava Huna, Marsa i umijeca godine 1613.).

Prešli smo most preko Dunava. Krasan pogled na grad i gradinu. Dugo sam mogao uživati taj krasan pogled, kružeći oko grada uz Dunav. Krasan pogled na Heinburg. Krasna velika razvalina nad njim. Prošli „Porta Hungarorum”. U Heinbergu smo opet uz Dunav. Krasna okolina! Prošli postaju „Kroatisch Haslan”, naseobina Hrvata iz XVI. vijeka. Fischamend sa hangarima za aeroplane i eto me u Beču. Za čas osvanuli smo na postaji Beč „Grossmarkthalle Lübb”. Bilo je 2³⁶ po podne.

Tramvajem sam se ravno odvezao k mojoj punici u njezinu Trafiku u Josefstadterstr. 66. Pozdravio sam ju i ona me odmah otpremila u svoj stan Alberplatz I, II. kat, po svojoj puci Miciki.²³⁶

Dok sam se uredio bane u sobu supruga moga šogora Teodora te mi se kao takva predstavi. Bili smo odmah per tu. Bila [je] to Walda rođ. Obermayer ona je upravo selila u istu kuću u I. kat.

Dakle sam imao sreću upoznati moju dosad nepoznatu šogoricu. To je mala ženska, mršava, plavokosa smedokosa, a u licu žutosmeđa. Usta široka, nos primjer[en], oči živahnije. Jezik joj ide kao Talijanu brus. Čini mi se inteligentnom. Dugo mi je pripovijedala svašta. Pokazala mi je stan.

Otišao sam u Kavanu „Central” gdje sam južinao, potom sam otišao u Hotel Residenz gdje sam našao moga šogora Teodora Alberta. Tu sam upoznao njegova prijatelja, turskog konzula Shwimera, nekaku pigru masu,²³⁷ koji bi neprestance samo spavao. Nekaka malo[...] brkata krupna figura. Na mene čini utisak da je to nekakav turski Židov.

Pošao sam onda potražiti prijatelja popa Ivana Jakovčića. Tražio sam ga najprije u Pilgram strasse 8/7, nu on je oselio u Tostgasse 2 u XIV. kotaru. Nisam ga našao.

Večerao sam s Teodorom u Hamerling Hof-u.

26. V. Vedro- Fruštukao u stanu punice, kamo mi je dostavljala i nadalje fruštuk.

Temperatura +12°. Tišina. Na Josefstadterstrasse kupio torbu za spine. Pošao sam u ½ 10 u ck kućni, dvorski i državni arhiv na Minoritenplatz-u. Tu sam se predstavio drž. arhivaru dr. Györy-u te uređujućem činovniku u čitaonici dr. Maloti. Dr. Györy je zastupnik vrh. arhivara. Tu sam počeo raditi (Hungarica od 1450 dalje). Radio sam do ½ 3. Objedovao sam u Hotel Residenz (Teinfaltstrasse). Pošao sam do Jakovčića. Pošli smo zajedno u Eszterhazy Keller na čašu vina, a po tom sam s njime, Teodorom i Waldom večerao u Hamerling hof-u.

²³⁶ Odmah sam i kod krojača Kaposy-a naproti trafici moje punice kupio hlače, a poderane u Požunu dao popraviti. (Izborna bilješka).

²³⁷ Ovdje lijenčina (inače „nepomična gomila”).

27. V. Čajno(?) Tišina. +16⁰. Radio u drž. arhivu od ½ 10 do ½ 3. Podvornici su ondje dva Hrvata: Bedeniković iz Karlovca i Nikolić iz Petrovaradina. Objedovao sam u Hotelu Residenz. Po mene došao Jakovčić, te smo zajedno bili u kavani i poslije na večeri u Hamerling hofu. Tu je bio Teodor i Walda.

28. V. Kišljivo. Nedjela. Pošao sam u stolnu crkvu sv. Stjepana, gdje Jakovčić svaki dan služi misu i dobro služi. Bio kod Mise. Jakovčić dobiva u sakristiji dobar frustuk i milchbrod od biskupa. U sakristiji poslije mise sastao se s Jakovčićem.

On me je poveo u Künstlerhaus, u kojem ima mnogo naših ranjenika. S njima sam mnogo razgovarao. Hrvati, Dalmatinci, Bošnjaci, vrlo vole Jakovčića koji ih često posjećiva. Po tom pošli u Lorenzstrasse, gdje smo posjetili umir. savjet. kranjske zem. vlade Viktora Parmu, poznatoga skladatelja. Objedovao sam kod Jakovčića i njegove familije.

Vrativši se kući, južinao sam s punicom i Waldom u Hamerling Kaffée-u. Večerao sam s ovima i Teodorom u „Pilesenitzer Bierquelle“ kod votivne crkve. Walda grozno izbira jela... Ali obilan. Kiša. Došli kući u 1/12 u noći.

29. V. Kišljivo. U drž. arhivu radio od ½ 10 do ½ 3. Objedovao u Josefskeller-u (u pokrajnjoj ulici Alserstrasse²³⁸). Malo otpočinio i spavao. Večerao kod Jakovčića. Prije sam bio na kafi u Kavani „Reichsrat“ blizu parlamenta s Jakovčićem. Tu se sastaju odlični Hrvati. Od ovih same mnog upoznao, tako podmaršala Varešanina,²³⁹ prof. Švrljugu, dvor. savjetnika Urpanija i fratra franjevca o. Augustina Čičića, člana c. k. višeg svećeničkoga zavoda franjevaca u Bosni. On je u to doba boravio na naucima u Beču i stanovao u Habsburgergasse I. kotar.

O. Čičić je informator djece nadvojvode Leopolda Salvatora. Pripovjedao mi je da djeca rado govore hrvatski. Pače i vrtljar i kočijaš su Hrvati. On s djecom uči hrvat. literaturu. Cijeli dom nadvojvode ima hrvatski milje.

Očekivali smo još i drugu neku gospodu, koja nijesu ali došla. Mnogo smo toga interesantna razgovarali o ratu i posljedicama ovoga. Nu nekako nije se nadao dobri izlaz. Verešanin je prorekao tiho da će sve do vruga otići...

Isti dan sam brzojavio dr. Bojničiću, da mi dopust produlji na par dana. Taj dan nije sam večerao, dosta rano lego spavati.

30. V. Lijepi dan. Radio u arhivu od ½ 10 2 s. Objedovao kod Jakovčića. Tamo sam malo otpočinio i večerao. Poslije smo pošli u Rathauskeller, gdje smo urekli sastanak s Parmom i suprugom mu Paulom. Tu smo pili tri vrste izvrsnoga vina. Bili smo vrlo veseli „in

²³⁸ Vjerojatno Alserstrasse.

²³⁹ Marijan Varešanin (1847. 1917.). Topnički general i upravitelj Bosne 1909. 1911. Nakon neuspjela atentata koji su na nj 1910. izveli pripadnici Crne ruke, povukao se s dužnosti na kojoj ga je naslijedio Oskar Potiorek.

navdušeni". U veselom razgovoru (u *Volksabtbeilung*) dočekali smo 11 s. Jakovčić i Parma uhvatili su zadnji tramvaj kući. Ja sam pješke pošao kući, te sam još u *Albergasse* svratio u Kavanu „*Stadttheatar*“ na crnu kafu. Došao sam kući u $\frac{3}{4}$ 12. Zaspao kao klada.

31. V. Lijepi dan. Mrnjago.²⁴⁰ Grmi, tutnji, sijeva, ali ne na nebu, već u mojoj glavi. Ipak sam valjano radio u drž. arhivu od $\frac{1}{2}$ 10 $\frac{1}{2}$ 3. Objedovao sam u „*Residenz Hotelu*“. Po tom se doma dobro prospavao.

Južinao sam u *Kaffe Hamerling*, a večerao u *Josefs keller-u*. Bio sam u društvu s *Jakovčićem* i *Theodorom* i *Waldom*. Bili smo tu do 11 s. Po tom smo svi zajedno bili u kavani niže na *Alserici*, od kud je *Jakovčić* otišo kući, a mi pješke kući.

1. VI. Tmurni dan. Nedjela. Duhan prikupio. Bio u crkvi sv. *Stjepana* kod mise, koju [je] služio *Jakovčić*. S njim šetao i kod njega na objedu. S njim i *Rezikom* bio u *Schönnbrunn*. Na večer svi ja, *Jakovčić*, *punica*, *Theodor* i *Walda* na večeri u *Josefskelleru*. Dobro se zabavljali.

2. VI. Lijepi dan. Radio u drž. arhivu od $\frac{1}{4}$ 10 do $\frac{1}{2}$ 3. Objedovao u *hotelu Residenz*. Popodne doma spavao i radio. Došo po mene *Jakovčić*, te smo bili zajedno na južini u kavani *Hamerling* *Odvezli* smo se na *Mariahilf* i ondje šetali. Večerao sam u *automat. buffe-tu* ondje. U $\frac{1}{2}$ 10 lego spavati.

3. VI. Lijepi dan. Radio u drž. arhivu od $\frac{1}{2}$ 10 do $\frac{1}{2}$ 3. Objedovao u *Hubertiskelleru* na *Mariahilferici*. Pošao k *Jakovčiću*, gdje sam južinao i večerao. Po tom sam bio na pivi u *Hamerlinghofu* i na crnoj kafi u *Kaffe Hamerling*.

4. VI. Lijepi ogranuo dan, ali skoro se spremalo na kišu. Bio kod mise u sv. *Stjepanu*, koju je služio *Jakovčić*. Kod njega na objedu i južini. Po tom s njim na koncertu u *Stadt-parku*.

Tu se desila epizoda koju sam ovako u *versusima* zabilježio: hoću ju cijelu bez zamere priopćiti ad *futuram rei memoriam*.

U *Štadparku* jegeduši
Odnjih vuho ne oglušī.
Šeto amo, šeto tamo
S prijateljem svojim namo.
Udri kiša iz oblaka
Da je mokra vsaka dlaka.
Okrom one ka se krije
I na kišu ta se smije.
Bežali smo pod šatore

²⁴⁰ Valjda mamurluk.

Vugnuli se kak se more!
 Kiša da al ne curi
 Koja onuda se puri.
 Namiguša se i smije
 Reci brate je li nije...
 Kako hodi i nas gleda
 Samo našu krvcu jedi...
 Lako Ninu ima doma
 Noga još mu nije troma...
 Beži doma hudo drka
 Bogmeš doma i potuka.
 A ja bogec tvrdi silu
 Ukrotio srećno bilu.
 Nino nazaj se poverne
 V Rathauskeler se naverne.
 Tam smo pili liker jaki. Zakaj? Znade od nas svaki!

Ja sam se iz Stadtparka vratio kući te sam s punicom, Teodorom i Waldom pošao u Rathauskeller, na večeru. Došo je i Nino (Jakovčić). Dobro smo se držali. Po tom smo bili u Kavani „Jungrisch“ u Josefstädter Strasse.

5. VI. Vjetar. Tmurno i hladno. Upravo neugodno. Radio u drž. arhivu od ½ 10 ½ 2. Objedovao u Hubertuskeller-u u podzemlju. Vrlo lijepi lokal. Dobro se i jeftino jede. Gore je skuplje. Osjećam želju da se vratim kući k mojoj dječici. Pošao k Jakovčiću i ondje južinao. Večerao u Hubertis kelleru s Jakovčićem. Rano lego.

6. VI. Mutno, toplo, vuče na kišu. Radio u drž. arhivu od ½ 10 ½ 2 s. Dovršio Hungaricu do 1552. i Turcicu. Objedovao i južinao kod Jakovčića. S njime večerao u Rathauskelleru. Kanije s njim u Kafé Hamerling.

Isti dan u ½ 12 pošao sam u arhiv njemačkoga reda, gdje sam hotio raditi u mom poslu, naročito pregledati spise razmirice njem. reda i Frankopana u XVI. vj. Arhivar dr. Schindler rekao mi je da bi mi vrlo rado dozvolio, ali da je odredba, da se u vrijeme rata ništa ne dozvoljava raditi. Otišao sam neopravivši ništa. Samnom je bio Jakovčić.

7. VI. U 8⁴⁵ jutro mutno i hladno. Jakovčić došao u jutro po mene, te me je tramvajem pratio na kolodvor. Zamolio sam ga, da za moju pok. mamu služi misu. Novac nije hotio primiti. Kod opere me je ostavio.

U 8⁴⁵ jutrom krenuo sam brzovlakom prema Bečkom Novom Mjestu i preko Semeringa. U ½ 2 popodne stigao sam u Graz. Na kolodvoru sam objedovao. Obavijestio sam prijatelja Mirkovića, koji je došao po mene. Odsjeo sam u Hotel Krone, II. kat, soba br: 34. Južinao sam u Kavani (...) a večerao u Landhaus kelleru podzemno. Poslije bio u kavani „Rossegger“ u Annen Strasse. U 11 s. lego spavati.

8. VI. Lijepi dan. Fruštukao u kavani (...) po tom se travajem s Mirkovićem odvezao u Gösting, gdje smo gablovali. Objedovao sam na kolodvoru i oko 1 s. brzovlakom krenuo put Zidanoga mosta. Oko 5 s. onamo stigao i južinao. U 7 ½ na večer bio sam u Zagrebu. Sretno živ i zdrav se povratio kolima u moj stan.

Izlet u Željkovac
13. VI. 1916.

13. VI. popodne u ½ 3 odvezao se sa suprugom i sinom Nikolom samoborskim vlakom do Stenjevca, odakle smo pošli pješke u Željkovec (Perjavica) na imanje moje kuzine Eme Partaš. Tamo je bila na okupu cijela familija. Primljeni vrlo ljubezno. Vratili smo se u Zagreb [...] vlakom u ¾ 7 na večer.

22. VI. Poslije podne bio s Emilom i Pavlom na Bukovcu. Južinali u gostioni Grbavac.

25. VI. Popodne s djecom željeznicom u Podsusjed i natrag do Stenjevca, pješke k Slavku Ferkoviću po južinu. Pješke kući.

27. VI. Do podne prisustvovao sa suprugom ispitu Emila. Povjerenik kanonik Horvat.

28. VI. Poslije podne bio sam s Emilom i Pavlom kod kanonika Ivančana (pomažem mu series canonicorum),²⁴¹ onda kod Barlea.

1. VII. Na večer noćnim vlakom otputovala je supruga sa Emilom u Beč. Pratio ih na kolodvor.

2. VII. Popodne bio s Pavlom i Nikicom u Stenjevcu i pješke u Željkovec. Nikoga doma. Pješke pošli kući.

²⁴¹ Redosljied kanonika.

7. VII. Na večer kod mene dr. M. Krištof, dr. V. Deželić i sin mu Stanko. Uz bonu Augustu Wutte bila još i druga sestra bivše bone Helene Reichert. Pili smo pivo i bili vrlo veseli. Plesali tiho(?) smo, a kućegazda sekantan²⁴² čovjek Ugarković, došao protestirati. Vrlo smo se dobro zabavljali.

Danas je pokopan župnik sv. Marka Petar Mrzljak. Vele da ga je nadbiskup shrvaio u grob progonom...

10. VII. Bili kod mene na veseloj večeri dr. Deželić i Lujo Tomšić

14. VII. Šetao s Nikicom, Pavlom i bonom u Remete. Posjetili crkvu. Vraćali se preko Bukovca u Maksimir i tramvajem u grad.

16. VII. Moj mali Pavel pokvario si želudac sladoledom, što mu ga dala bona.

17. VII. Prizvao sam dr. Schollera k Pavleku koji [je] imao groznicu.

18. VII. Pavel ima anginu.

19. VII. Pavlu bolje.

Na večer bio prvi puta iza smrti moje mame u Zmaju. Kao gost prisustvovao Fr. Luigi Marun, predsjednik Kninskoga starin. društva. Držao je krasno predavanje o svom radu oko knin. muzeja. Vrlo veselo večer. R. Frangeš učinio za Zmaj njegovu silhuetu.

20. VII. Povratila se supruga s Emilom iz Beča.

21. VII. Došli Vilko i Feodora u Zagreb.

22. VII. Bio u Zmaju na domijenku. Bili ondje Fedora i Vilko i Fran Tomašić sa suprugom, Simon itd. Vrlo veselo društvo. Pobratio se sa Tomašićem.

23. VII. Poslije podne bio sam s mojom familijom (Fedorom i Vilkom) u Podsusedu. Posjetili Krištofove, koji vani ljetuju. Osjećam [se] nešto bolesnim.

Izlet u Podsused

23. VII. 1916.

23. VII. u ½ 3 popodne pošao sam sa cijelom familijom samobor. vlakom u Podsused. Kod Strunjaka južinali. U večer natrag u Zagreb.

24. VII. Još sam nekako bolestan. Danas su mi Cvetkovićanci (N. Lukšić i dr.) donijeli predujam 500 Kr.

28.-30. VII. Putovao službeno u Karlovac, preuzimati spise gimnazije. Samnom sin Emil. Učinio izlet u Kamanje i Vivodinu.

²⁴² Neugodan, nepodnošljiv.

(Vidi: Putovanja)

*Put u Karlovac Kamanje Vivodinu
28.-30. VII. 1916.*

(Službeno proučavanje spisa kod karlovačke real. gimnazije)

Moj stari znanac umirov. direktor karlovačke gimnazije Rudolf Strohal pripovijedao mi je da se u zgradi gimnazije u Karlovcu na tavanu, specijalno u meteorološkoj sobici nalaze spisi o franjevačkom samostanu i gimnaziju karlovačkom. Uputio sam ga, da to pismeno priopći zem. arhivu, što je i učinio 22. aprila 1916. (Dop. arhivu br: 87)

Na osnovi toga podastro je zem. arhiv 4. VII br: 141 predsjedništvu vlade izvještaj u kom je zamolio, da me se izašalje u Karlovac, da proučim one stare spise kod Kr. real. gimnazije, te da i proučim spise kod sudb. stola u Ogulinu. Predsjedništvo vlade odobrilo je ovaj izvještaj, te nared. od 8. VII. 1916. br. 3496. odobrilo moje izaslanje uz doznaku predujma od 100 Kr.

Zem. arhiv izdao mi je 25. VII. br: 157. zasebni nalog za ovo izaslanstvo i naputak, te sam tako

28. VII. poslije podne brzovlakom u ½ 3 otputovao u Karlovac. Sobom sam uzeo moga sina Emila. Kad sam prispio u Karlovac najavio sam se kod prijatelja Milana Žugčića, koji me je pozvao na večeru i konak. Južinao sam sa sinom u Kavani Aeroplan, a potom sam u Rakovcu posjetio moga kuzena Artura Knivalda.

Večer sam sproveo vrlo ugodno kod Žugčića u razgovoru s njegovom suprugom Marijom Emilijom, koja je zabavljala nas glasoviranjem.

Žugčić mi i sinu ustupio svoje krevete, gdje smo sjajno spavali.

29. VII. Poslije dobrog fruštuka kod Žugčića pošao sam sa sinom u Rakovac, gdje sam u real. gimnaziji našao prof. Kovačića s kojim sam tražio rečene spise. U meteor. sobici ih našli nijesmo ni na tavanu, već u arhivu u ormarima. Konstatovao sam sadržaj.

Povrativši se u grad posjetio sam staroga znanca Dušana Lopašića, nekoć urednika „Svjetla“. On stanuje u negdanjoj Cirakinoj(?) kući, u istom stanu, u kojem je nekoć stanovala moja punica. Vrlo je slab i gotovo ništa ne vidi. Moj posjet bio mu je vrlo mio. Po tom sam posjetio rođaku Madu pl. Gaj. Silno je ostarila. Ponudila me kolačima i likerom. Objedovao sam kod Žugčića.

U 2⁰⁰ popodne odvezli smo se vlakom u Kamanje k župniku, prijatelju Nikoli Grbinu. Kod njega je bila nećaka njegove domaćice, gospođica Ema s kojom sam s Emilom pošo u grad Brlog, te joj protumačio gradinu, i onda usput svratili smo se u špilju Vrlouku. Na povratku u Kamanje ulovila nas kiša i jaka grmljavina.

Večer sam ugodno sproveo kod župnika. Ukonačio nas je na zapadnom krevetu jedaće dvorane. Taj večer pobratio sam se sa župnikom.

30. VII. Izvršno spavao. Dan lijep. U jutro odveo sam se sa župnikom Grbinom u Vivodinu k prijatelju župniku Mirku Lovrišaku. Kod župnika na objedu. Ugodna zabava. Moj sin Emil uživao u tom lijepom izletu.

U ½ 5 odvezli smo se u Kamanje na stanicu. Župnik sa svojima, koji ga dočekaše, otišo na zabavu k glavaru postaje, a ja vlakom u Karlovac i jednakin(?) odmah u Zagreb. U ½ 9 bio sam doma. Trošak 18.64. Kr.

Svoj izvještaj podastrio sam 19. VIII. zem. arhivu i moj putni dnevnik sa 16.40 Kr. (Dop. ark. br. 182). To je zem. ark. 20 VIII. pod br. 183 podastrio predsjed. vlade fin. j. rač. putni račun pod br. 184).

Na naredbu predsjed. vlade od 7. IX. br: 4323 pozvala je vlada odjel za bogošt. i nastavu 16. X. br: 24347 ravnateljstvo Kr. real. gim. u Karlovcu, da po meni opredijeljena jur. arhivalija što prije preda zem. arhivu (Dop. ark. br: 248). Na 20. XI br: 867 javlja real. gimnazija, da su (20. XI) arhivalija željeznicom poslana u Zagreb zem. arhivu (Dop. ark. br. 271).

O tom mom putu javile su „Nar. nov.“ 18. VIII, br. 188 i „Novosti“ 30. VIII., br: 241. 3.-10. VIII. Putovao službeno u Ogulin. Izlet na Rijeku (s Pavlom)

(Vidi: Putovanja)

Put u Ogulin Rijeku Sušak

3.-1. VIII. 1916.

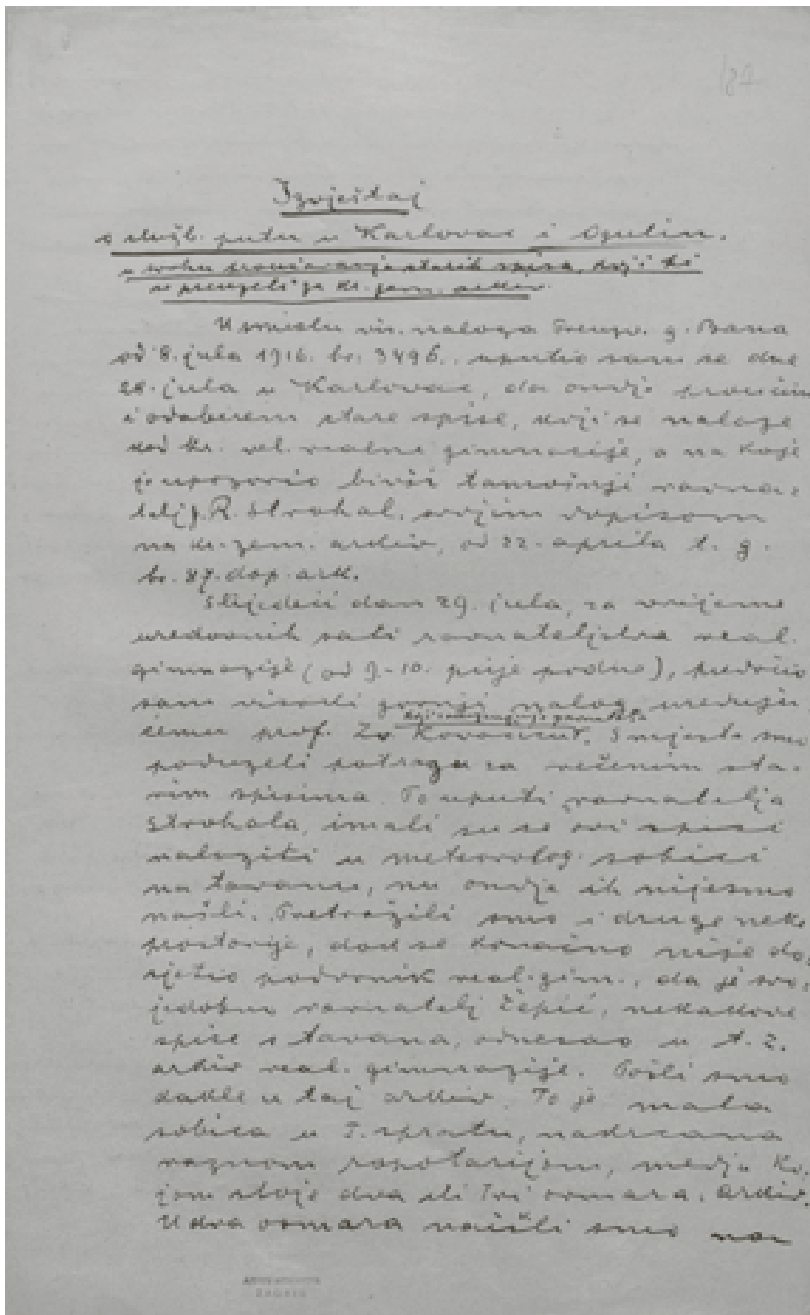
9.-15. IV. 1917.

(Služb. put u poslu preuzeća arhiva ogul. regimente i stare severin. županije)

Vrli moj prijatelj Slavko Kosorić, šumar. nadzornik, pripovijedao mi je jednom u razgovoru, da se kod sudb. stola u Ogulinu nalazi na tavanu vrlo mnogo starih arhivalija, koja potiču iz doba vojne Krajine. Ja sam to saobćio zem. arhivaru dr. Bojničiću, mom šefu, te ga potaknuo, da se arhiv pobrine za ove spise.

Zem. arhiv je pod br: 1874. jula 1914. podastrio predstavku vladi, odjelu za pravosuđe, s molbom da se ovi spisi predadu zem. arhivu.

Pravosudni odjel, riješio je ovu zamolbu 19. X. 1914. pod br: 24429 III, da izlučenju histor. spisa arhiva sudb. stola u Ogulinu nema zapreke, nu to ima ustanoviti izaslanik arhiva. Prema tome izvještaju da će uslijediti nove odredbe (Dop. ark br:...)

Izvešće E. Laszowskog o službenom putovanju u Karlovac i Ogulin radi preuzimanja arhivskog gradiva
HR-HDA-806. Emilij Laszowski, 1.4.12. Dnevnik 1916.

Poradi ratnih prilika nije zem. arhiv mogao odmah dalje raditi. Tek 4. VII. 1917. br: 141. zamolio je zem. arhiv. predsjed. vlade da me izašalje u Ogulin (i Karlovac, spisi real. gim.) i da doznači 100 kruna predujma. Predsjed. vlade odredilo je 8. VII. 1916. br: 3496, da pođem u Ogulin (i Karlovac) i doznačilo 100 Kr. predujma (Dop. ark. br: 152).

Međutim sam konferirao s mojim šefom glede arkivalija stare severinske županije, koja [su] se nalazila u pohrani kod Kotar. oblasti na Sušaku a u zgradi gimnazije sušačke. Dr. Bojničić odlučio da imadem i to pogledati, makar nemam nalog od vlade. Tako mi je zem. arhiv 25. VII. 1916., br: 157 izdao nalog za Ogulin (i Karlovac) i za Sušak.

Vojno zapovjedništvo u Zagrebu izdalo mi [je] 2. VIII, br: 7630 „Passierschein”²⁴³ za Ogulin i Rijeku Sušak.

3. VIII. dopodne digao sam putni predujam 100 Kr. te sam popodne brzovlakom u ½ 3 otputovao u Ogulin. Uzeo sam [sa] sobom sina Pavla. Južinali smo u vlaku. U ½ 5 stigao sam u Ogulin u groznom nevremenu. Silan vjetar i kiša. Odsjeo sam u Hotelu „Frankopan”, soba br: 7.

Kiša prestala a vihor se smirio. Tada sam pošao u sudb. stol, gdje sam se predstavio zamj. predsjednika, vijećniku Latkoviću. Odredio mi je za sjutrađan pomoć kod moga posla u proučavanju spisa. Poslije sam s Pavlom pošao do staroga grada i nad Gjulim ponor, na most iznad Dobre (Gjule), gdje su mali vodopadi. Tu je krasna slika bistre vode među golemim pećinama.

Večerao sam kod „Frankopana” vrlo dobro, ali i skupo.

Kad sam se vozio u Ogulin upoznao sam u vagonu trgovca Bana sa Sušaka. Taj mi je pripovijedao o napadaju talijanske zračne flote na Rijeku i Sušak. Kazo mi je da je užasno to bilo!

Vijećnik Latković pripovijedao mi je, da je po nalogu vlade mnoga spisa odnoseći se na Rakovičku bunu odaslao vladi u Zagreb. (Ti su spisi predani zem. arhivu s arkivalijama zem. [...] zaklade).

Kod „Frankopana” se sjajno jede. Večerao sam dobar odrezak i domaću finu šunku. Opažam da ženske mnogo puše!

Dogovarao sam se prije puta s Dr. Velimirom Deželićem i Muhvićem da će samnom u Ogulin. Dakako, po staroj navadi je izbjegnuo. Bilo bi lijepo da su samnom.

U ¼ 9 pošao sam s Pavlom na počinak. Spavali u jednom krevetu. Pavao bio vrlo dobar i mio.

²⁴³ Propusnicu.

4. VIII. Vedar dan. Ustao u ½ 8. Fruštukao kod „Frankopana”. U ½ 9 počeo sam raditi u sudb. stolu. Spisi su na tavanu užasno prašni. Dao sam ove nositi dolje u vijećnicu, gdje mi bilo određeno za rad. Proučio protokole i nešto spisa. Orjentirao sam se dobro.

Oko 11 s. sam dovršio izvid. Pošao sam u općin. poglavarstvo i potražio načelnika Frana Deželića, rođaka Velimirova. Kod općine nema nikakvih spisa. Načelnik je vrlo ljubazan bio prema meni, te me pozvao u ½ 2 na crnu kafu.

Pošao sam tad u županiju do podžupana Tješimira Mihičića. Pogledao na tavanu župan. arkiu, u kojem ima mnogo krajiških spisa.

Mihičića poznam još iz doba moga gimnazijevanja u Zagrebu. On je brat glumice Olge Mihičić. S njima sam se još g. 1886. upoznao kroz Stanku Belošević.²⁴⁴ Kasnije sam s Mihičićem sastao se u Vukovaru. Čini mi se da je bolestan. Ima već odraslu djecu.

Od njega sam se opet povratio u sudb. stol i oprostio se s Latkovićem. Objedovao sam kod „Frankopana”.

Pošao sam k Deželiću na crnu kafu. Njegova gospoja me vrlo ljubrzno primila. Čini mi se on mora spram nje biti tiran! Ponudivši me crnom kafom, vinom i kolačima. Dobro zna piti. Oštro smo se držali. Ima malu djecu. To je dakle onaj „Crni Deže” o kom mi Velimir mnogo pričao.

Na vrijeme se oprostih. Uredio u hotelu i pošu na stanicu. Brzovlak je imao veliko zakašnjenje.

Tek u ½ 6 krenuo sam dalje na Rijeku. „Crni Deže” učinio me veselim. Iamo sam ugodno društvo nekoliko oficira. Na kolodvoru u Ogulinu čekalo mnogo vojnika na transport na frontu. Rogoborili su protiv oficira i prilika doma, gdje im gladuje obitelj a oni umiru na fronti... Jedan od oficira reko mi je u vagonu, da će se taj nemar države za obitelji vojnika grozno osvetiti njoj samoj... I meni se čini, samo ne dao Bog na štetu našu!

U ½ 9 stigao sam na Rijeku.

Tramvajem se odvezosmo u grad. Pošli smo ravno k mojoj kćeri Feodori, supruzi Vilka Gerersdorfera, ravnat. podružnice poljodjelske banke na Rijeci. Dolazio sam prvi put k njima odkako stanuju na Rijeci u Via Partini 6, II kat.

Iznenadenje Fedore i Vilka bilo je silno i veselo. Poslije večere pošli smo u „Hotel Bavaria” na pivo. Legli smo kasno. Ja i Pavao spavasmu u sobi moje unuke Melite, koja se preselila k roditeljima spavati. Dugo smo čuli i pričali si mnogo. Čujem, da Vilku vrlo dobro idu trgovački poslovi, i da stiće imetak. Dao Bog, da moja Fedora bude dobro mogla živiti. Čuli smo

²⁴⁴ Kći sisačkoga odvjetnika Otona Beloševića, simpatije Laszowskoga iz školskih dana.

5. VIII. do 3. s. u noći! Osobito disponiran i veseo. Fedora ima dobru gospođicu kod male. Zove se Lidija.

Ustao oko 8 s. Pošao poslije fruštuka k Vilku u ured i na gablec [...] K Tamburinu do pošte. Sastao se s kolegom prof. Vatroslavom Canjugom i dogovorismo popodne izlet u Dragu. Poslije podne najmio je Vilko kočiju. Canjuga dobio krasnu pečenku, te smo se povezli preko Podvezice²⁴⁵ u Dragu. Moj stari školski drug Potočnjak dočeka nas vrlo ljubezno. Njegova kuharica ispekla pečenku na gradeli! Bila je kruto pečena, gotovo pržena. Pokvarita je ali gladni smo je ipak jeli i dobro vino pili. Gotovo cijelu zalihu Vickovu(?) ispili.

Bili smo dobro raspoloženi. Pjevali smo mnogo. Ondje bili do mraka te smo se već u noć vratili na Rijeku. Kod večere doma nastavili smo (bez Canjuge koji mnogo jede za tri) dobru volju.

Legli u 10 s. na počinak.

6. VIII. Prije podne odšetali smo se na kupalište „Jadran“ na gablec. I poslije podne smo ondje bili. Tu se Pavel moj prvi put kupao u moru. U ½ 7 se vraćali kući. Rano legli!

7. VIII. Prije podne pošao sam na sušačku gimnaziju, da ondje razgledam stare spise severinske županije. Tamo nijesam nikoga našao. Po tom sam s Fedorom, Melitom i Pavlom pošao na „Jadran“, gdje smo se kupali. Tu sam dobio u ruke prvi gvozdeni austrijski novac.

Poslije podne pošao sam u kotar. oblast do predstojnika Salopeka. On mi je dao ključ od arkiva u kojem se čuvaju spisi u sušačkoj gimnaziji. S podvornikom bio ondje i proučio arhiv i pobilježio sadržaj. Dobri spisi za arhiv.

Predstojnik Salopek pripovijeda mi o kući slikara Klovija,²⁴⁶ koja navodno rodna mu još postoji u Vinodolu.

Na večer izvrsna večera doma. Do 3 s. smo ja i Vilko razgovarali, jeli i pili. Feodoru sam jedva potjerao u krevet, jer za nju nije bditi. Dva put smo si pekli [...], a tri put kuhali crnu kavu. Bio na večeri Fran Tomašić.

8. VIII. Ustao [sa] užasnim mrnjagom. Sa Vilkom gablovaio na Sušaku u Hotel Continentalu. Izručio predstojniku ključ od arkiva. Dan minuo u počinju i spavanju. Poslije podne smo pošli svi na Sušak. Vilko me vodio da vidim kuću, koju je kupio. Lijepa dvokatica. Poslije bili na kupalištu „Jadran“. Kupali se i večerali ondje. U 9 s. pošli smo kući.

9. VIII. Krasan dan. Kupao sam se na „Jadranu“ s Pavlom. Poslije južine pošli smo ja i Vilko na Kantridu i Istru, gdje smo ostali na večeri.

10. VIII. O podne osobnim vlakom u 12¹³ otputovao sam s Pavlom iz Rijeke kući.

²⁴⁵ Podvezica.

²⁴⁶ Julije Klovic (1498. 1578.). Slikar i minijaturist. Rođen, zapravo, u Grižanima nedaleko od Vinodola.

19. VIII. *Podnio sam zem. Arhivu izvještaj o uspjehu moga puta i putni račun (za Karlovac-Ogulin) u iznosu od 112.95 Kr. (Dop. ark. br: 182)*

Ovaj moj izvještaj i putni račun podnesao je zem. arhiv 20. VIII., br: 183 predsjedništvu vlade, uz zamolbu, da odobri moj put na Sušak. Ujedno moli da se iznađena arkivalija predadu zem. arhivu.

Naredbom predsjedništva vlade od 7. IX. Br: 4320 obređen je moj putni račun, te [je] saopćeno da je pozvana županija u Ogulinu, da naloži kot. oblasti u Sušaku, da spise županije severinske pošalje zem. arhivu (Dop. ark. b. 205).

Na 19. IX. Pod br. 18551-III savezno s naredbom od 24. VII. 1914. br: 15222-III odredila je vlada odjel za pravosuđe banskom stolu da naloži, da se spisi sudb. stola u Ogulinu, izruče zem. arhivu, u smislu moga izvještaja. Što je stavljeno do znanja zem. arhivu (Dop. ark. br: 211)

12. XII. br: 5763. uslijedio je od predsjed. vlade nalog na zem. arhiv, da predloži način kako, da se preuzmu arkivalije od sudb. stola u Ogulinu i od kot. oblasti u Sušaku (Dop. ark. br:...). Na taj nalog podastro je 16. XII. br: 283 zem. arhiv namjere o tom i predložio, da ja to preuzmem a meni da se dodijeli podvornik grad. biblioteke Ivan Žarković. Ujedno da mi se doznači predujam od 500 Kr.

Naredbom predsjed. vlade od 12. I. 1917. br: 5763 ex 1916. Određen sam ja za ovo preuzimanje, i meni dodijeljen podvornik Žarković te doznačen predujam 500 Kr. (Dop. ark. br: 14-1917).

1. III. 1917. br: 48 javlja zem. arhiv sudb. stolu u Ogulin, da ću ja spise preuzimati i moli obavijest ima li ondje sanduka za pakovanje spisa. Na to je sudb. stol 10. III. br: 966 gr R 109-1916. javio, da ima sanduka dosta na raspolaganju (Dop. ark. br: 49-1917).

6. IV. Podigao sam doznačeni predujam od 500 Kr.

7. IV. digao sam kod vojnog zapovjedništva propusnicu (br. 2304)

9. IV. u 9²⁵ u jutro otputovao sam osobnim vlakom u Ogulin. Samnom i podvornik Živković. Vozio sam se u III. r. U vagonu sastao sam se s Berislavom Deželićem, koji se je s dopusta (dobrovoljac) vraćao na Rijeku. U ½ 1 prispjeli smo u Ogulin. Odsjeo u Hotelu „Frankopan“, soba br: 6. Uzeo sam i podvornika u moju sobu, jer druge nije bilo. Objedovao sam u hotelu. Prvoga znanca sastao sam brata zmaja Slavka Kosorića.

Najavio sam se kod predsjednika sudb. stola Bertića, da ću sutra preuzimati spise. Kod trgovca Goldnera nabavio sanduke.

Po tom sam s Kosorićem pošao u šetnju izvan Ogulina u gostionu Držićevu, gdje me je Kosorić častio šunkom i dobrim vinom. Po tom bili kod „Frankopana” na pivi. Tu sam došao u ugodno drušvo, poštar Milivoj Smaić, poručnik Muhak(?) sa suprugom i Miroslav Jurković, pošt. činovnik iz Zagreba, sin Mile Jurkovića, škol. nadzornika.

Smaić me pozivao, da pođem k njemu na večeru. Nije mi se dalo u tuđu kuću po noći. Nu Smaić me prevario. Pozvao me, da ga bar malo pred večerom popratim. Kad dođosmo pred njegov stan, spopao me on i Jurković pod ruke i siliom me uveo u stan. Ispričao sam se supruzi njegovoj, koja me vrlo ljubezno primila. I tako hoćeš ne ćeš došo sam na večeru. Tamo bili još gospojin kuzin dr. Stj. Kenfelj, kot. pristav i neka gospoja Polak. Kenfelj je kod zagreb. policije.

Društvo je bilo ugodno, a stol obilan (odojak etc). Domaćica vrlo vesela. I tako u veselju se pobratio sa Smaićem i Jurkovićem. Tu smo bili do 12 sati, a tada me Jurković i Smaić pratiše kući. Usput se svrnusmo u kavanu. Konvencionalni kucaj na vratima otvorio je kavanu iza fajerunta i gle, ondje načelnik Deželić, predsjednik Bertić i druga gospoda na partiji kartaškoj. Popio sam još čašu kave i otišao spavati, dok je Jurković pošao na vlak u Zagreb. Dobro sam bio sređen. Došavši u sobu imao sam šta vidjeti, moj dobri Ivan kao Ture zapušio sobu. Morao sam zračiti.

10. IV. Ustao u 7. sati i fruštukao. Pošao u sudb. stol. Sanduke sam dao dopremiti. Kažnjenici nosili spine u sušu na dvorištu te oprali spine. Bila se digla u cijelom dvorištu tako silna prašina kao da gori! Do podne bilo zapakovano sve u 8 velikih sanduka. (Spisi ogulinske bivše pukovnije). S predsjednikom Bertićem sastavio predajno prijamni zapisnik.

Naručio sam kirijaša. Objedovao sam kod „Frankopana”, a onda malo spavao. Po tom otpremio sanduke na kolodvor i predao ih za Zagreb na adresu zem. arkiva. Imao sam kod predaje malo neprilike jer u tarifi nema naznačeno „spisi” već sam to morao deklarirati [kao] „stari papir” predano na pogibelj arkiva otvoreni vagon jer se inače ne prima.²⁴⁷

Pod večer bio sam u kavani da dotučem vrijeme. Kod večere kod „Frankopana” bio sam u društvu šumara Lasmara (brat učitelja) i Slavka Kosorića. Pošo u ½ 9 spavati.

11. IV. Ustao u 7 sati. Fruštukao u hotelu. Bludio po Ogulinu. Bio sajam, kupio jaja za Fedoru. Sastao se sa Smaićem. Gablovao u hotelu. U ½ 2 pošo sam u kolodvor nu vlak imao zakašnjenje 2 sata. Silno se dugočasio skupa s Ivanom. Uzeo kartu u II. razred.

Oko ½ 4 krenusmo put Rijeke. Oko ½ 9 stigismo na Rijeku. Tramvajem se odvezosmo u grad i pošao k Feodori. Ivana ukonačismo kod Tamburina. Ja ostao kod Fedore.

Došao je i Berislav Deželić kojega sam naručio putem do Ogulina. Berislav je mnogo pjevao. Bili smo skupa.

²⁴⁷ Mnogo mi pomogo oko sanduka i kirije načelnik Frane Deželić. (Izvorna bilješka).

12. IV. do ½ 3. Vrlo veselo! Ustao oko 8 s. Poslije fruštuka pošao sam u kot. oblast. Predstavio se komesaru kr. savj. Rajčeviću. Preuzeo ključ od arkiva. Tu se sastao s dr. Edom Frankom, koji je boravio na Rijeci u pratnji mom kuzenu dr. Nikoli Tomašiću. Morao sam s njime k Miceku (Tomašiću). Našli smo ga gdje šeće po suncu pred hotelom „Europom“ (gdje je odsjeo). Vrlo se je veselio, da me vidi. Bio je u Opatiji gledati vilu koju kani kupiti. S njim sam šetao do 11 s. kad je otišao na objed i spremao se na povratak u Zagreb.

Objedovao kod Feodore. Popodne pošao s Ivanom u sušačku gimnaziju, izlučivati spise koje ću preuzeti. Sanduke ću dobiti posuđene od kot. oblasti koja ih dala sačiniti za bijeg u slučaju talijanske provale.

Večerao kod kuće. Prije na pivi s Vilkom i Fedorom kod Tamburina.

13. IV. Do podne zapakovao spise severinske županije u 5 sanduka. Do 12 sati bilo sve gotovo. Kad sam se vratio kući, našo sam tamo knjigovođu Bakarčićeva, švabu Darnsteina. Vrlo dosadan brbljavac!

Objed i južina doma. U večer pošao sam s Fedorom i Vilkom u kavanu Bursa (Buday) gdje sam upoznao ravnatelja jadranske zadružne banke Kraja i njegovu suprugu rođ. Bar-doš. Ugodno smo se zabavljali do po noći.

14. IV. Do podne kod kot. oblasti na Sušaku s predstojnikom Salopekom sačinio primo-predajni zapisnik i odmah dao spise (5 sanduka) odvesti na kolodvor riječki i predao ih za zem. arkiv u Zagrebu. Pratila me silna kiša. Sve dobro izvedeno. Ivan je sjajno vršio svoju misiju kao pakator!

Popodne doma. Na večer k Fedori bili pozvani gosp. i gđa Kraja i njezina sestra Marija, supruga advokata Marijana dr. Horvata, sina učiteljice Horvat, koja je nekoć stanovala u istoj kući gdje i ja u Trenkovej ul. 8.²⁴⁸

Večera je bila sjajna! A volja raspoložena za veselje! Kraja slabo pije vino, ali za to bolje crnu kafu. Popio je barem ½ litre crne kafe. S gđom Horvatom sam se vrlo ugodno zabavljao. Preporučala mi da čitam roman.

S njome sam tri puta pošao kuhati crnu kafu. Popili smo par flaša likera cognaka osim more dobroga vina!

Veselica trajala do ½ 5 u jutro!

²⁴⁸ U kući Ferde Sladovića (zapravo na broju 7, a ne 8 kako je gore navedeno), na uglu prema Gajevoj, Laszowski je s obitelji stanovao od listopada 1892. do ožujka 1906. U spavaćoj sobi toga stana 1904. preminula je njegova prva supruga, a godinu poslije u nju je doveo (već tada teško bolesnu) Astu, s kojom u kratkotrajnome braku nije imao puno sretnih trenutaka.

15. IV. Ustao oko ½ 9. s užasnim mrnjagom. Vraćali se do podne kod Tamburina. Objed je Fedora priredila „entsprechend“²⁴⁹ mrnjagu. Po podne spavao!

Poslije večere u 10²⁵ otputovao sam s Ivanom put Zagreba. Uzeo sam na nagovor Feodora I. razred, da se prospavam. Ušao sam u vagon i opazio da sam sam u cijelom vagonu. Legao sam se i pokrio ogrtačem. Bila tmica u vagonu. Rasvijete u opće nema u vagonima. Zaspao sam. Probudilo me je neko stenjanje uz mene. Mislio sam da škriplji vagon. Upalio sam šibicu, ne čujem ništa. Legnem se opet, čujem opet stenjanje. Sjednem se, čujem opet. Pošao sam po hodniku vagona da vidim možda tko u susjedstvu, sve prazno. Bilo je po noći. Stajao sam na hodniku. Došao kondukter s oružnicima radi visuma putnice. Tada opazih, da meni nasuprot manjka na sjedalu jedan jastuk. Upitam konduktera je li su ukrali lopovi jastuk, on mi odvrat, da nijesu, već je maknut, u tom vagonu prevažan je jedan ranjeni časnik, kako je ležao otkinul mu se povoj s vrata i glave a krv zamrljala jastuk. Isti je malo na to umro u vagonu uz silno stenjanje... quid dicam?²⁵⁰ Bilo mi je tjeskobno.²⁵¹

16. IV. u 7 s. jutrom prispjeo u Zagreb.

10. V. podnesao sam zem. arhivu izvještaj i putni račun, što je zem. arhiv istoga dana br: 113 podastro predsjed. vlade. Putni račun iznašao za mene 380.01 [Kr.] s troškovima otpreme. 11. VI. br: 205 obredilo je i doznačilo predsjed. vlade isplatu, uz poziv da vratim višak od 199.99 Kr. (Dop. ark. br: 147) (Žarkoviću doznakom 63.70 Kr.)

25. VI. sam moj višak zem. blagajni vratio (čl. 57.)

14. VIII. Popodne dogovori sam se s Eugenom Knivaldom i kćerima mu i suprugom da idemo u „Odeon“ na večer. „Odeon“ zatvoren. Pošli svi u Zmaj. U društvu s nama Jelka Breyer, [...] Rosenberg i Samuilo Stern. Vrlo veselo društvo. Oko 11 s. pošao doma po kafu.

15. VIII. U večer bio na zmaj. domijenku u Zmaju. Danas je bio prvi oziv zaručnika Božidara Širole i Đurđice Deželićeve. Veselo društvo.

16. VIII. Posjetio me Stevo Petrović kod kuće. Pod večer predsjedao zmaj. konferenciji. Pobratio se s dr. Krstom Premužićem.

18. VIII. Bio na malom zmaj. domijenku u Zmaju. Pobratio se s Alek. Penićem.

²⁴⁹ Prema, u odnosu na.

²⁵⁰ Što da kažem?

²⁵¹ Laszowski je u životu i inače bio podložan kojekakvim praznovjerjima. Nimalo mu nisu bila strana tobožnja ukazivanja duša pokojnika (kao na ovome mjestu), snovi o pretkazivanju događaja, spiritističke seanse i sl.

20. VIII. Popodne s brzovlakom, u društvu sa suprugom i dr. Krstom Premužićem pošao u Dugoselo ka Knivaldima. Tamo u društvu s lijepom poštaricom Rezikom Se-svečanec. U noći se vratili kući.

*Izlet u Dugoselo
20. VIII. 1916.*

20. VIII. popodne u ½ 3 s brzovlakom otputovao sam sa suprugom i dr. Krstom Premužićem u Dugoselo k rodaku Geni Knivaldu.

Tamo [se] ugodno sproveli. Počasćeni obilnom južinom i večerom. U društvu mlada poštarica Rezika. Radi zakašnjenja tek poslije [21. VIII.] ponoći vraćali se kući.

22. VIII. Popodne na južini kod Halambeka u Černomercu (Muhvić i Deželić)

(Vidi: Izleti)

*Izlet u Črnomerec
22. VIII. 1916.*

22. VIII. prijatelj naš kapelnik Ivo Muhvić pozvao je mene i dr. Velimira Deželića, da posjetimo gostioničara Halambeka kod črnomeračke malte u Zagrebu.

On da bi s nama rado govorio o nekoj vrlo povjerljivoj stvari.

Sastali smo se kod malte te smo pošli u kuću Halambekovu. Halambek nas vrlo ljubezno primio i dočekao te nas poveo u svoju jedaću sobu, gdje je stol već prostrt čekao. Počastio nas obilnom južinom, pečenkom, kolačima i izvrsnim vinom.

On nam je kazivao da su njegovi rođaci ili što, supruga i kći apotekara pl. Benka iz Zemuna u domobranskim uzama, okrivljene da su kod upada Srba u Zemun, one [ih] svečano dočekale cvijećem.

On nam razložio, da su one tek bile u deputaciji, koja je Srbe molila za zaštitu života i imetka.

Austrijski denuncijanti su ih kruto obijedili. Njihovo čuvanje bilo je povjereno zapovjedniku domobr. uza, majoru Alojzu(?) Valentiću. Taj čovjek ih je grozno mučio. Nije im prištedio ni koje ponizivanje. On je pače mene jednom zvao, da će mi ih i pokazat tim više jer sam ih iz Zemuna poznavao, a one mene.²⁵² Hotio u tom uživati!...

Ja, dakako, akoprem sam bio pred vratima uze, nijesam hotio ni pogledati kroz otvorici na vratima.

²⁵² Laszowski je u Zemunu znao boraviti kod šogora i šogorice Bellobrajdić. Nikola je, naime, na prijelazu stoljeća službovao u tome gradu.

Halambek nas molio, naročito mene, da se zauzmemo za one bjednice putem mojeg kuzena, biv. bana Tomašića i baruna Benka,²⁵³ biv. civilnog adlatusa²⁵⁴ bosanskoga.

Ja sam učinio što sam mogao dali sam pomogao ne znam... bilo je vrlo opasno.

Kod Halambeka smo [se] vrlo ugodno proveli do mraka.

26. VIII. Na večer bio na zmaj. domijenku. Došo i E. Tadić. Vrlo veselo.

28. VIII.-3. IX. Putovao na Rijeku (s Emilom)

(Vidi: Putovanja)

Put na Rijeku
28. VIII.-3. IX. 1916.

Moja kći Feodora, pozivala me je, da dođem opet k njoj na Rijeku, tim više jer je želila, da se par dana kod nje oporavljam. 27. VIII. digao [sam] putnu iskaznicu.

28. VIII. poslije podne u ½ 3 otputovao sam sa brzovlakom sa sinom Emilom na Rijeku. Oko 8 s. stigli smo onamo i pošli u stan moje kćeri, Via Tartini²⁵⁵ (II. kat, lijevo).

29. VIII. Dopodne svi skupa na kupalištu Jadran na Sušaku. Kupali se. Poslije podne s Emilom razgledavao brodove u luci i kapucinsku crkvu.

30. VIII. Dopodne na kupanju u „Jadranu“. Poslije podne učinismo svi izlet na Kantridu i preko granice u Istru, gdje smo u jednoj gostioni južinali.

Razgledavali smo obrambene pripreme na obali (strelački jarci, žične zapreke itd.) Sve to stoji spremno za slučaj kad bi Talijani provalili.

31. VIII. Kiša. Gotovo cio dan doma.

1. IX. Cijelo do podne šetali po Rijeci. Poslije podne odvezli smo se s Fedorom, Vilkom i malom mojom unukom Melitom u Orahovicu.²⁵⁶ Ondje smo južinali i u večer se pješke povratili na Rijeku.

2. IX. Poslije podne kupanje u Jadranu.

3. IX. jutarnjim brzovlakom u 7⁵⁵ krenuli kući. U vagonu smo sobom poneseno objedovali. Mali moj Emil bio vrlo dobar.

²⁵³ Artur Benko Grado (1875. 1946.). Publicist i stručnjak za iseljeništvo. U upravnoj službi Bosne 1899. 1919. godine. Laszowski je bio u prijateljskim odnosima s Gradom te je nakon njegove smrti uredio da se njegove arhivalije pohrane u tadašnjemu Državnom arhivu.

²⁵⁴ Namjesnika.

²⁵⁵ Danas Ivana Zajca.

²⁵⁶ Zapravo Orehovicu ponad Trsata.

4. IX. Upisao djecu u školu.

5. IX. Na večer bio sam na zmaj. domijenku.

7. IX. U jutro bio sam opet na stavnji.

12. IX. Pozvao me odjel. predstojnik Fodroczy, on želi da tražim po arhivima podatke o bakru u Gorskome Kotaru.

13. IX. Opet kod Fodroczyja u istome predmetu. Na večer predsjed. zmajskoj konferenciji. Zavjerivao braću.

16. IX. Na večer bio na zmaj. domijenku. Pobratio se sa Zorkom Heinzl.

17. IX. Vlakom popodne otputovao sam s kapet. Citašem, dr. Deželićem, dr. M. Kovačevićem, majorom Valentićem i dr. R. Horvatom u Oroslavje. Željeznicom do Stub. toplica. Tu nas dočekale kočije baruna Vranyczana. Vrlo smo ljubezno primljeni. Zabavljali se pred večer strijeljanjem iz luka.

Večera sjajna. Ondje bili još barun i baronessa Perera. Ovo dvoje se mrgodilo što je baronessa Adica bila vesela.

18. IX. U jutro vratili se kući.

(Vidi: Putovanja)

*Izlet u Oroslavje
17.-18. IX. 1916.*

Barun Ljudevit Vranyczany želio je, da ga zmajevi posjete u Oroslavju. Poziv je povjerio kapetanu Krunoslavu Cvitašu. Tako je Cvitaš pozvao mene, dr. Deželića, dr. Milana Kovačevića i dr. Rudolfa Horvata.

17. IX. popodne otputovali vlakom do Bračka. Ovdje nas dočekala dvoja kola. Povezli se u Oroslavje. Sjajno dočekani obilnom južinom. Tamo bili stari barun, kći mu baronessa Adica, baronessa i baron Perera. Zabavljali se gađanjem [...] lukom.

Sjajna večera. Poslije cercle²⁵⁷ u biblioteci, ali baronessa Adica predložila da se zabavljamo kod stola. To je Pererima bilo nepoćudno! Ukoćeni aristokrati!

Zabava bila vrlo ugodna Oko ½ 12 pošli smo na počinak. Stari baron dao nam je u sobu donijeti još dva srebrena vrća s vinom.

Mi smo spavali u dvjema sobama sjevernoga krila, dok je Horvatu spremljeno u odaje do baronesse.

²⁵⁷ Kružok.

18. IX. Rano ustali. U društvu baruna Vranyczana fruštukali i odvezli se na jutarnji vlak na stanicu. Sretno se povratili kući.

19. IX. Na večer bio sam na zmaj. domijenku. Pobratio se s Antom Somekom.

20. IX. Predsjedao na večer zmaj. konferenciji. Radilo se o cistercitu, samostanu.

23.-29. IX. Službeno putovao u Graz.

(Vidi: Putovanja)

Put u Graz 23.-29. IX.²⁵⁸

(Služb. u poslu potrage hist. data o kopanju bakra u Hrvatskoj)

Predstojnik vlad. ureda za unutarnje poslove g. Aurel pl. Fodroczy pozvao me je 12. IX. 1916. telefonom iz ureda da odmah dođem do njega. Pošao sam. Najprije me pitao kako stoji stvar sa Zrinsko-Frankopanskim kostima i dali sam gdje našao podataka da su Zrinski i Frankopani kopali bakar i srebro u Hrvatskoj. Odgovorio sam, da ima za to po arhivima mnogo podataka, a neke su stvari toga već i opisane (Gvozdansko, Rude i dr.). On se jako zainteresira[o] za nalazišta bakra.

Drugi dan 13. IX. opet me je pozvao k sebi. Razložio mi je svoj interes za bakar, naročito velike potrebe za rat. Pitao me bili preuzeo zadaću, da potražim histor. podatke o kopanju bakra. Odazvao sam se njegovoj želji. Naročito je želio saznati za nalazišta bakra u Gorskom kotaru, u predjelu oko Risnjaka. Kako znadem ima on tamo rudarske zabilježbe.

Odmah mi je pod br: 75946 izdao otvoreno pismo i nalog, da imadem o tom pogledu ispitivati arkive u Grazu i Beču. Isto mi je izdao i na njemačkom jeziku uz uvrštenje, da pođem i u Ljubljani i u Budimpeštu.

S ovim njemačkim primjerkom pošao sam i do zapovjedništva u Zagrebu, koje mi je na ovaj spis 16. IX. pod br: 1487 stavilo posebnu klauzulu o važnosti mog rada pogledom na vojničke interese. Istim dekretom doznačen mi je predujam od 500 Kr. koje sam 21. IX. podigao kod ravnateljstva pomoć. ureda vlade.

Na 22. IX. pod br: 229 izdao mi je i zem. arhiv nalog za put u Graz, ali da se do 30. IX. bezuvjetno povratim radi ratne izložbe zem. arkiva.

23. IX. Petak. Vedar, hladni dan. U 8¹² u jutro otputovao sam osobnim vlakom. U Zidanom Mostu sam objedovao i dalje u ½ 1 krenuo brzovlakom prema Grazu. Do Celja (iz Zagreba) putovao je samnom prijatelj Vladko Moguš. U Graz sam stigao u 4 s. popodne. Dočekao me prijatelj Mirković. Odsjeo sam u Hotel „Krone“, soba br: 18, II. kat. Južinali

²⁵⁸ Opis je ovoga putovanja u izvorniku spojen s bilješkama puta u Ljubljani, Graz i Beč 12. 25. X. 1916. Za potrebe izdanja, a radi bolje preglednosti, opisi su razdvojeni i smješteni na odgovarajuće mjesto sukladno opisima događaja po nadnevcima u Dnevniku.

u Kavani Europa užasni „Kriegs kaffe“. Poslije šetnje pošao sam s Mirkovićem na večeru u „Landeshaus keller“. Poslije večere pošli smo u „Tiroler keller“ u Procup Gasse. Tu sam pio sjajno tirolsko crveno vino. Šteta, da nije bio Velimir samnom. Birtaš šnofa kak Lessel. Kruha po gostionama nema. Moraš si ga sam uz krušnu kartu kupiti i sobom nositi (krušnu kartu dobio sam u hotelu). U kavani se dobiva mlijeko samo u jutro i poslije u večere. Inače „Kriegskaffe“!!!

24. IX. Lijepi hladni dan. Fruštukao u Kavani Europa i onda pošao u „Landesarchiv“. Arkiv se slabo radi jer su činovnici mobilizirani. Ravnatelj dr. Mall je već 2 godine u vojsci. Upravu radi car. savjetnik dr. Kapper. I on je u vojnoj službi, uređuje u staroj universi kod „Bürgergarde“. Pošao sam onamo, ali Koppera nijesam našao, tek će sutra u 8 s. jutrom biti ondje. Zem. arkiv u opće sad nema činovnika, samo jedan podvornik je ondje. Arkiv je u opće zatvoren.

Pošao sam u arkiv „Statthaltereia“. Tu sam se predstavio arkivaru dr. Nosllbücku. Taj me je uputio da se u arhivu može raditi samo uz prethodnu dozvolu.²⁵⁹ Ovu moram sutradan dobiti od dr. Gräffensteina u Statthalteriji, Depart. I. tako sam trkanjem izgubio dan.

Prijatelj Mirković došao je po mene, objedovali smo u Tiroler kelleru. Fino i jeftino. Poslije objeda odvezli smo se u Marija Trost. Tamo se obdržavala ratna procesija. Razgledao sam crkvu. Ondje južinao. Pod večer vratismo se u grad i večerasmo u „Tiroler Kelleru“. A poslije bili smo na kafi u Kavani Rosegger u Annen Strasse. Rano lego na počinak.

25. IX. Naoblačeno, nešto toplije. Fruštukao u Kavani Europa. U jutro tražio dr. Gräffensteina, nu nijesam ga našao. Rekoše mi da je u starom Burgu u tiskari Statthalterije. Pošao sam u Burg u tiskaru. Nu ni tu ga nisam našao. Telefonom sam ga prizvao kod kuće i zamolio dozvolu, da radim u arhivu. On mi dozvoli, i odmah to javio dr. Nösselböcku.

Pošao sam odmah u arkiv Statthaltereia, u nekoć sveučil. biblioteku. Dr. Nösselbeck stavio se na raspolaganje. Odveo me je u I. kat, gdje stoji registri i tu sam mogao po volji tražiti i bilježiti. Ovu sobu za mene naložiše. Ona je tik galerije u kojoj je arkiv. Ova velika dvorana na 2 sprata s galerijom, bila nekoć jezuitska knjižnica (kolegija) u kojoj kasnije bila čitaonica sveuč. biblioteke. Krasna presvođena dvorana s malerijom starom. Pribilježio sam akta 1670.-1676. u kojima sam slutio što naći.

U 12 s. pošao sam na objed k „Tirolcu“, a od 3-5 sam opet radio u arhivu sa spisima, koje mi je dr. Nösselböck dao pripremiti. U 5 s. došao po mene Mirković. Južinali u kavani Europa, a večerali kod Tirolca. Vrijeme se muti. Legao sam rano na počinak.

²⁵⁹ Kad je Nösselböck čitao moj služ. nalog uskliknuo je „das ist aber köstlich“ kada je došao do pasusa da ustanovim mjesta rudokopa bakra. (Izvorna bilješka).

26. IX. Vedro. Fruštukao u Kavani Europa. Radio u arhivu od $\frac{1}{4}$ 9 12 $\frac{1}{4}$. Objedovao kod Tiroльца. Od 3 5 radio u arhivu. S Mirkovićem južinao u [Kavani] Europa. Šetao s Mirkovićem preko Mure. Večerao s njim kod Tiroльца. Vrlo sam nervozan i nije mi dobro. Taj dan kupio sam knjigu Historija bojeva na Soči u XVII. vijeku. Osjećam već od preksinoć boli u srcu i teško disanje Quid hoc... Javio Fodroczyu o izgledu rada.

27. IX. Vedro. Toplije. Fruštukao u Kavani Europa. U arhivu radio od $\frac{1}{2}$ 9 $\frac{1}{2}$ 11. Pošao sam k dr. Kapperu u „Bürgergarde“ u staroj universi. Dr. Kapper me vrlo ljubezno primio te me poveo u zem. arhiv. Pokazao mi cijeli arhiv i sve zbirke (slike, pečate, izložbu, regesta etc) i depozita. Neke sam stvari ugledao, ali bez uspjeha. Vidim da tu neću puno naći ili ništa.

Objedovao sam ko Tiroльца a od 3 5 radio u arhivu Statthaltereia. S Mirkovićem južinao u Kavani Europa. Vrijeme se muti. Večerali kod Tiroльца, a onda prešli u „Landeshauskeller“ na čašu Luttenbergera. Lego rano spavati.

28. IX. Mutno. Fruštukao u Kavani Europa. Radio od $\frac{1}{2}$ 9 11 u arhivu Statthaltereia. Onda do $\frac{1}{2}$ 1 u zemalj. arhivu. Dr. Kapper vrlo uslužan i ljubezan čovjek. Sada sam s bliže proučio izložbeni dio toga arkiva. Objedovao sam kod „Tiroльца“.

U razgovoru dopodne s dr. Kapperom vidio sam, da on silno mrzi Mađare, koji su mnogo krivi nesreći rata i gladu u Grazu. Voli Hrvate.

Poslije podne od 3 5. radio u Statth. arhivu. S Mirkovićem južinao u Kavani Europa, a potom se prošetao preko Mure. Razgledao nekadašnju dominikansku kapelu sv. Andrije i kraj nje kapelicu sv. Duha. Ova potonja bila t.z. Tottenkapela dominikanaca. Nije li to ona u kojoj je pokopan bio Ivan Zrinski, sin bana Petra, koji je umro u tamnici Schlossberg?

Večerao sam s Mirkovićem u Landeshauskelleru. Tu sam zbilježio upisani na zid stih.

Crescas floreas
Terra Stirica
Quae vina das
Odaria lyrica²⁶⁰

Ja bi to za nas preveo:

Kad se vino mjerom pije
Uz to mila pjesma ori
Uz to Hrvat vrlo često
Junačka baš djela stvori!

²⁶⁰ Rasti, cvati Kranjska zemljo, koja vina daješ (i) lirske ode.

29. IX. Fruštukao u Kavani Europi. Vedro. Pošao sam u Statthalt. arhiv. Dr. Nössebök potvrdio mi je, da su g. 1838. spisi tičući se rudarstva i novčarstva predani u državni arhiv komorski u Beč. Oprostio sam se s dr. Nöselbökom. Dr. Graffensteina nijesam našao, izručio sam zahvalu dr. Nöselböcku.

Konstatirao da je nekoć kapela Dominikanaca zvala [se] „Amen-Kapelle“ i da je stajala na južnoj strani crkve sv. Andrije. Ova je porušena, tako se zameo grob Ivana Zrinskoga.

Objedovao sam kod Tiroльца. Kupio neke stvari. Mirković me pratio na kolodvor, gdje smo objedovali. Brzovlakom u 1¹⁶ otputovao sam iz Graza.

U Zidanom Mostu južinao i u 7³⁰ stigao sam u Zagreb.

30. IX. odmah sam odjel. predstojniku referirao o uspjehu.

30. IX. Na večer predsjedao zmaj. konferenciji. Radilo se o cisterc. samostanu.

1. X. Na večer na zmaj. domijenku. Zavjerio braću.

7.-10. X. Putovao sa sinom Nikolom službeno na Rijeku.

(Vidi: Putovanja)

Put na Rijeku
7.-10. X. 1916.

7. X. dopodne dignuo putnu iskaznicu, a popodne u ½ 3 sa sinom Nikolom otputovao brzovlakom na Rijeku. Na kolodvoru sastao sam se sa prijateljem sucem Dragutinom Simonom, kojega sam pozvao, da pođe sa mnom. Imao je „maršutu“ za II. razred. Ugodno smo se vozili. Poslije odmah s kolodvora ka kćeri mojoj Feodori (Gerersdorfer) u Via Tartini 6.

Privređena je bila krasna večera. Prijatelj Simon počeo svirati glasovir. Tako smo sprove-
li do kasno u noć, a da nijesmo ni mi u kući ni slušatelji spešali.

8. X. silno izmučen ustao. Simon spavao do podneva. Šetao sam s djecom po Rijeki.

9. X. do podne izlet do „Jadrana“. U večer opet muzikalna produkcija.

10. X. u 12⁵⁵ osobnim sam se vlakom vraćao kući. Ja sam vozio se sa sinom u II. razre-
du, ali vojni nadzornik vlaka nije Simona pustio k meni jer ima „maršutu“ za III. r., a ni mene k njemu jer se on morao voziti u vojničkom vagonu. Tako nas razdvojiše. Našu me-
nažu sam podijelio i na jednoj postaji mu dao. U Moravicama Kom.²⁶¹ smo zajedno popili nešto vina.

²⁶¹ Do 1919. Komorske Moravice, zatim do 1991. Srpske. Danas (samo) Moravice.

U večer oko ¼ 9 stigao sam sretno u Zagreb.

12.-25. X. Službeno putovao u Ljubaljnu, Graz i Beč.

(Vidi: Putovanja)

*Put u Ljubljanu, Graz i Beč
12-25. X. 1916.*

I. X. pozvao me opet k sebi²⁶² u ured i uredio, da odmah putujem u Ljubljanu i Beč. Doznačio mi daljnjih 500 Kr. za put.

Putni račun za Graz iznosio je 296.98 Kr. (Potrošio 214.95 Kr.)

5. X. pod br: 230 izdao mi je zem. arhiv dopis na redarstvu. povjereništvo u Zagrebu, kojim je potvrđeno da moram službeno u Ljubljanu, da mi se dozvoli propusnica.

Pod rednim br: 20 Rp zamolilo je redarstvo 5. armijsku komandu za moju putnu dozvolu. Već 6. X. dala je armij. komanda brzozajvnu dozvolu, koja [je] vrijedila kao putna isprava.

8. X. digao sam predujam [od] 500 Kr. kod ravnateljstva pomoć. ureda zem. vlade.

Tako sam mogao krenuti na put. Dogovorio sam se sa suprugom, da me 16. X. dočeka o podne u Zidanom Mostu skupa s kćerkom mojom Fedorom, i da zajedno putujemo u Beč.

12. X. u jutro 8²⁵ otputovao sam s juž. kolodvora u Zagrebu. Točno sam prispio u Zidani Most i nakon kratkog čekanja krenuo dalje. Lijepi vedri dan.

U Sevnici sam vidio množinu razlupanih vagona od nesreće prošlog tjedna.

U Ljubljanu stigao sam sretno i objedovao na kolodvoru. Pošao sam tramvajem u grad. Ni u hotelu „Unionu”, „Wien”, „Elefant” nijesam dobio sobe. Napokon sam ipak našao sobu u „Hotel Kaiser v. Österreich”, u I. katu, br: 1 (po 1.60 dnevno) mala, jednostavna ali čista.

Po tom sam otišao u vilu dr. Frana Ilešića. Kod njega bio jedno pol sata. Pripovijedao mi svoje nezgode, kako je prije par mjeseci bio uapšen i kako mu zlo išlo, ni ne znajući što se zbiva s njegovom familijom. Još je suspendiran od predavanja. Stoji pod policijinom paskom. Uapsiše ga kao Jugoslavena...

Poslije u 3 s. sam pošao u Rudolfinum, gdje sam našao kustosa dr. Jos. Mala. Taj mi je vrlo bio prijazan. Spisi arkiva su već bili spakovani u sanducima (od 15. V. 1915.) za slučaj provale Talijana, da se može bježati s arhivom. Dr. Mal je otvarao sanduke i stavio mi spise na raspolaganje. Radio sam do 5 sati.

²⁶² Predstojnik Vladina ureda za unutarnje poslove Aurel pl. Fodroczy.

Južinao u Kavani Union. Na poziv Ilešićev pošao sam u ½ 8 pošao sam na večeru k Dragutinu Hribaru. Tu smo se vrlo dobro zabavljali do 10 s. Ilešić pošao kući, a ja u Kavanu Europu i u Kavanu Elefant na crnu kafu.

13. X. Magla. Fruštukao u Kavani „Union”. Radio u Rudolfinumu do ¾ 12. Onda posjetio prijatelja dr. Heinricha Sturma, savjet. zem. suda (u sudu). Darovao mi je svoje djelo o pravnim pitanjima Idrije. On me uputio da bi podatke za rudarstvo bakra mogao dobiti od rud. savj. Stergera u Rösslgasse 4. Kod suda nema ništa starih spisa.

Objedovao sam u podrumu Hotela „Wien” prilično slabo. Od 4 ½ 6 radio u Rudolfinu. Južinao u „Union”. Poslije podne bilo vrlo toplo i vedro. Večerao sam u „Hotel Elefant”, a kasnije se s dr. Malom (na moj poziv) sastao u „Kleti” Uniona. Izvršno smo vino pili. Poslije od 11 s. u Kavani „Union” do 1 s.

14. X. Vrlo se dobro zabavljao s dr. Malom. Vrlo čedan i mio čovjek.

U jutro magla, sunce se probija. Mrnjago. Fruštukao u Kavani „Elefant”. Radio u Rudolfinumu do ½ 12. Onda otišao u arhiv zem. vlade k ravnatelju pomoć. ureda Juancu(?) i dvor. savj. pl. Luschanu, kao i predsjedniku zem. suda Elsneru. Izvidio tamošnji arhiv koji ima spise dalje od g. 1817. Dakle ništa za mene.

Po tom sam posjetio gospođu Heine, punicu moga kuzina Artura Knivalda u Petrovoj ulici.

Objedovao sam u Hotel Elefant, a po tom bio u Unionu na crnoj kavi. Tu sam čekao prijatelja Nikolu Cerjaka, voj. kurata, nu ovaj nije [bio ondje].

Malo sam spavao u sobi. Tu sam našao poziv. dr. Ilešića, da dođem k njemu na večeru.

Od ½ 4 do ½ 6 radio u Rudolfinu. Južinao u Unionu. U ½ 8 pošao sam k Ilešiću. Priredio je lijepu večeru i spoveo sam [se] vrlo ugodno u krugu njegove obitelji. Njegova kćerka Milica zabavljala nas glazbom. Razgovarali smo mnogo o tužnim prilikama koje vladaju među Slavenima Austrije. Ilešić je osvjedočen da Slavenstvo Austrije mora postati slobodno, i da Austrija mora propasti. Česi rade u tom sastavu! Oni znadu žrtvovat se ali će i pobijediti. On upire oči u Čehe i Srbe. Dao Bog da tako bude! Treba žrtava ako hoćemo slobodu. On je pripravan na sve. Bili smo oduševljeni. Rastali smo se oko po noći. ½ 12.

15. X. Magla. Fruštukao u Unionu. Razvedrilo se. Pošao sam u t. z. „Belgijsku kasarnu” i ondja našao prijatelja Cerjaka, s kojim sam u njegovoj sobi dugo razgovarao. Tifus vlada u kasarni koja je ujedno i bolnica.

Cjerjak²⁶³ me malo sproveo, i malo sam šetao s gradom.

²⁶³ On stanuje u vili „Paula”, Hrvatski trg 3. Polazi ponedjelkom gostionu Križ. (Izvorna bilješka).

O podne pošao sam s Ilešićem na objed k Dragutinu Hribaru. Sjajan objed u krugu njegove obilne familije. Vrlo ugodno [se] sproveo.

Poslije objeda prošetao sam se s Ilešićem i njegovom familijom na groblje, gdje smo posjetili grob njegovoga sina Vladimira. Taj bogec je od malih nogu bolovao od padavice i bog ga uzео k sebi.

Groblje (novo centralno) je vrlo veliko i u lijepom redu.

Od onuda smo pošli u selo Tomačevo na Savi, gdje smo u gostioni pili vino. Ilešić je platio, i nije to meni dozvolio.

Vrlo se je smijao, kad sam rekao aludirajući na vino da se vidi da je Sava blizu! Tako je bilo vodeno!

Vraćali smo se u Ljubljanu preko Ješke i okolo cestom. Vrlo ugodno popodne. rastali smo se. Ja sam otišao na kavu u Union i lego spavati u 8 s.

16. X. Oblačno. Fruštukao u Unionu. Oko 10 s. počelo kišiti. Radio u Rudolfnumu i pismeno zamolio da mi se neki rudarski spisi pošalju u Zagreb. Oprostio sam se s gospodom u Rudolfnumu (dr. Malom i dr. Mantuanijem).

Uredivši račun u hotelu pošo sam na kolodvor, gdje sam gablovaо.

Točno otputovao iz Ljubljane brzovlakom. Oko ½ 1 stigao u Zidani Most. Tražio sam nijesu li moji ondje (Fedora i supruga), nu nije ih bilo. Tu se sastao sastao s prof. Ivanom Benigarom.²⁶⁴ On stanuje kao penzionirac u Radečem (Ratschach), gdje mu žena ima posjed. Tu radi i gospodari. Vozio se samnom do Celja. Imao je posječenu ruku. Cjepao drva i posjekao onako kruto lijevu ruku... Uzdisao je za dobrim zagrebačkim vinom. U Celju se razdvojsmo.

U 4 s. stigao sam u Graz. Na kolodvoru sam čekao, dok se vratio služnik, kojeg sam poslao k Mirkoviću s molbom da dođe k meni. On je došao i s njime se odvezao tramvajem u grad. Odsjeo sam u Hotel „Krone“, I kat, soba br. 1. Šetao sam gradom i vidio užasne štete, koje su par dana prije učinili demonstranti protiv kavana radi šećera. Grozno razlupano sve! Graz je pod vojnom diktaturom i pod prekim sudom. Večerao kod „Tirolca“. u ½ 9 pošao na počinak.

²⁶⁴ Ivan Benigar (1845. 1920.). Gimnazijski profesor. Pučku školu polazio je u rodnome Trnovu (Notranjska), gimnaziju u Ljubljani, Rijeci, Karlovcu i Zagrebu. Studirao je i diplomirao u Beču. Kao profesor matematike i fizike radio je u Vinkovcima (1873. 1876.), a zatim od 1876. do umirovljenja 1914. na zagrebačkoj Gornjogradskoj gimnaziji. Učeniци, uključujući i Laszowskoga, kojemu je također bio profesorom, zvali su ga *Janez* zbog slovenskoga podrijetla.

17. X. Fruštukao s Mirkovićem u Kavani Europa. Objedovao na kolodvoru, te sam u 11⁵⁴ vlakom otputovao u Beč. Na Semeringu počelo sijati sunce. Ima već pomalo snijega. Prispio u Beč u 7¹⁵ na večer. Tramvajem se odvezao do „Bellarija gasse” i pošao u Hotel „Heller”; gdje sam uzeo sobu u III katu, br: 99.

Pošao sam na trafiku moje punice (u Josefstädterstr. 66), koja me je kruto ukorila, što sam odsjeo u Hotelu. Rekla mi je da su Fedora i Finika jutros došle u Beč i da stanuju u Hotelu „Weisser Hahn” u Josefstädterstrasse i da su večeras u „Josefstädter theater”. Pio sam kafu u „Kaffe Ingrisich” nedaleko punice. Večerao sam u Rest. Hamerlinghof. Poslije sam pošao u kazalište i ondje našao suprugu i kćer.

S njima pošao sam u hotel po moje stvari i sa suprugom k punici noćevat. Jedva me je supruga obratila, da sam pošao k punici, jer nisam hotio. Najme, bio sam malo loše sa suprugom i punicom. Tako se barem izmirismo... Feodora ostala u hotelu.

18. X. Fruštukao kod punice. Onda pošao u stolnu crkvu sv. Stjepana, gdje sam našao prijatelja popa Ivana Jakovčića.

Radio sam u komor. arhivu od 9 1 s. Objedovao sam s mojima u „Hubertus Kelleru” na Mariehilferici. Poslije šetali i kupovali. Južinali u „Arkaden Kaffeé”, a po tom bili u Apolu teatru svi skupa. Kiši. Večerali doma.

19. X. Kiša. U Komorskom arhivu radio od 9 1s. Objedovao u Johaneshofu-u sa suprugom i kćerkom. Onda šetao. Južinali u kav. Ingrisich. Bio kod Jakovčića doma, ali ga nisam našao. S mojima se sastao pred Raymund Theatero-om poslije kazališta (ja nisam bio u kazalištu). Čekao sam u Kavani Raymundshof kod kazališta. Pio čaj za večeru. Kišljiv, hladan dan.

20. X. Sunce magla. Od 9 ½ 12 radio u komorskom arhivu. Pošao u arhiv financ. ministarstva do direktora Hoffmana. U tom arhivu nijesam za moju svrhu ništa našao.

Objedovao sam s mojima u Hubertus kelleru dobro. Južinali u Kafee Arkaden. Večerali kod Wursten glöcklein kod Bürgertheatra. Moji (Fini i Fea) bili u Bürgertheatru (Šišmiš). Ja čekao u Bürgertheater Kaffeu na njih. Večerali vrlo loše. Doma prigrizli još.

21. X. Od 9 ½ 1 u Komor. arhivu. Naišao na mnoge spise za moju svrhu. Sniježi i kiši. Objedovao sam u Hubertuskelleru. Došo po mene Jakovčić i snjime sam pošao Reservespital 21 (XIII. kotar). Tu je Jakovčić posjećivao naše ranjenike, naročito Bosance.

Pripovijedao mi je, kao je posjećivao tu jednog našeg Muhamedanca i tješio ga. Taj mu je rekao: „Bre, ti nisi moga dina²⁶⁵ te me tako ljubazno posjećuješ i tješiš me. Znaš bre, a moj hodža ni blizu. Samo neka dođe potjerat ću ga. Ti si moj čovjek jer imaš srce za mene.”

²⁶⁵ Vjere, turc.

Dok sam na hodniku čekao došao je k meni jedan kapetan, komandant bolnice te mi se predstavio, a ja njemu. Rekao mi je „Es frent du Hoehchwerden gehabe kennen zu lernen, sind bitte morgen dem kurat (Jakovčić) am 1. XI. behielflich zu sein es sind so viele Croatin und Bosnjaken du“...²⁶⁶ Držao me je obrijana popom. Ja sam mu pustio veselje i rekao da ću doći.

S Jakovčićem sam po tom pošao u stan Viktora Parme (savjetnika) glazbenika, Laurenzstrasse 4. S Parmom se malo pozabavismo. Potom pošli u Kavanu Margarethen i u Hotel Kaiserhof tražiti Dragutina Hribara, koji mi je u Ljubljani obrekao u Beču sastanak. Nijesmo ga našli.

Dok su moji bili u kazalištu, bio sam s Jakovčićem u Schattenkelleru na večeri i vinu (Freijung). Po tom smo prešli u Kafeé Josefstadt (nasuprot kazalištu), gdje smo Finiku i Fedoru dočekali.

Taj dan hotio sam objedovati u hotelu (...) Došao sam već na stube, da idem u dvoranu, premislio sam se jer me preveliki luksus opomenuo na skupoću. Tako sam otišao. Baš u toj dvorani je popodne poslije ručka dr. Adler ustrijelio ministra grofa Stügha... Kad sam to kasnije u Zagrebu pripovijedao mom prijatelju dr. Velimiru Deželiću, reko mi je da ne bi skupo bilo vidjeti, što se dogodilo...²⁶⁷

22. X. Nedjela. Dopodne s Feodorom u Kaffe Arkaden na fruštuku. S njome šetao po gradu. Pošli po Finiku i punicu, te išli svi na objed u „Josefskeller“. Poslije objeda bili smo svi u „Stadttheateru“. Davao se Anzengrubererov „Gewissen“.²⁶⁸ Večerali svi zajedno u „Kulembacher-kelleru“. Poslije bili u Kavani Josefstadt.

Tu u kavani upoznali smo punicu moga šogora, potpukovnicu Obermayer. S njome polazili kući. Interesantno društvo. punica šimfala²⁶⁹ sina i snahu, Obermajerica: kćer i zeta, Finika: brata i šogoricu. Ja sam se snebio o tom...

23. X. Mutno. Radio u Komor. arhivu od 9 12. Sa suprugom i Fedorom objedovali u Hubertuskelleru. Prije toga s Fedorom posjetio carsku grobnicu. Moji su pošli (Fedora i Finika) kući jer se [s]premahu na operu (Aida, pjevala Jerizza²⁷⁰ i Zec²⁷¹). U 6 s. na večer sastao sam se s Parmom u kavani Morgensternhof, te sam s njime pošao na koncert: Schubert

²⁶⁶ Raduje me što sam Vas velečasni upoznao, molim da sutra, 1. studenog, pomognete kapelanu, ovdje je veliki broj Hrvata i Bošnjaka ...

²⁶⁷ Restoran ispred kojega se Laszowski nalazio pripadao je hotelu *Meissl und Schadn*. U njemu je navedenoga datuma član Socijaldemokratske stranke dr. Friedrich Adler za stolom ustrijelio austrijskoga ministra predsjednika grofa Karla Stürgkha.

²⁶⁸ Valjda *Der G'wissenswurm* Ludwiga Anzengruber.

²⁶⁹ Psovala, grdila.

²⁷⁰ Marija Jeritza (1887. 1982.). Češka sopranistica, članica bečke Dvorske i njujorše Metropolitanske opere.

²⁷¹ Nikola Zec (1883. 1958.). Operni pjevač bečke Narodne i Dvorske opere. Kralja u *Aidi* odigrao je 41 put.

Mozart abend u Musikvereinsaalu”. Početak u ½ 8. Dobio sam najprije ulaznicu za 24. X. te sam na galeriji našao moje mjesto zaposjenuto. Tu sam opazio zabunu kasirice, i opet sam letio dolje po drugu ulaznicu. Koncert vrlo lijep.

Poslije toga sam s Parmom večerao u nekoj maloj gostioni na „Naschmarktu”. S mojima se sastao u Kaffe Josefstadt. Oko po noći lego spavati.

24. X. Mutno, hladno. Radio u drž. arhivu od 9 ½ 11 i dalje u komor. arhivu do 12. S Feodorom posjetio carsku galeriju slika. Objedovao s Fedorom u Hubertuskelleru. Poslije objeda pošao sam s Feodorom blizu dvor. župne crkve, gdje smo se sastali s Jakovčićem, da vidimo pogreb grofa Stürgha. Snježilo. Bilo vrlo hladno. Sjajan sprovod... jednog silnika. Poslanstva, vojska, dvor, etc...

To je dugo trajalo, dok smo se iz vreve izmotali. S Fedorom i Jakovčićem pošo sam na čaj u Kaffee Josefstadt. Feodora pošla kući k mojima, a ja i Parma i Jakovčić na večeru u Schottenkeller. Tu smo bili do 11 s.

25. X. Mutno. Spremali se na put. Jutarnjim brzovlakom ostavismo Beč. Semering pun snijega. U vagonu Feodori zlo, dobio sam joj iz jedaćeg vagona mlijeko s cognakom. To je okriepilo (II raz.) Jedan švapski Židov odviše pušio bez obzira, da je Fedori zlo bilo. Ja sam ga kruto ukorio, i onda se išao ispričati. U Mürzuschlagu²⁷² smo gablovali klobasice i vino. Putem smo jeli [sa] sobom uzeto. U Zidanom Mostu nijesmo uspili južinati.

U 7⁰ na večer sretno smo prispjeli u Zagreb. Vrativši se ovako sretno u Zagreb dobio sam skoro zamoljene spise iz Ljubljanskog Rudolfinuma, koji su mi dopisom istoga od 25. X. br: 571 poslani zem. arhivu (Dop. ark. br: 253). One sam proučio i svojedobno povratio.

Referirao sam predstojniku odj. Fodrocziju, koji se je opet obratio s upitom na rudarsko ravnat. u Idriji s upitom ima li ondje spisa o bakrokopu u Čabru.

Moj kratkim putem podneseni putni račun obređen je nared. vlade o.z.u.p. 7. XI. 1916, br: 93318 sa 877.83 Kr. uz dužnost povratka od 122.77 [Kr.]

Ja sam oklijevao s povratkom jer sam držao, da mi će se to otpustiti. I opet je vlada o.z.u.p. 12. II 1917. urgirala kod zem. arkiva (brojem 105557-ex 1916), da s mjesta vratim (Dop. ark. br: 32-1917). I opet sam oklijevao. S toga je vlada o.z.u.p. 21. V. 1917. br. 105557 odredila ustegu od mojih beriva. Sada sam zadovoljio nalogu. Činio sam sve to, jer mi je Fodroczy rekao, da će gledati, da mi se otpusti.

Osjećam se bolesnim na srcu. Dah mi se otešćava, sopi me.

11. XI. Predsjedavao zmaj. konferenciji. Radilo se o cisterc. samostanu.

²⁷² Mürzuschlag.

12. XI. Na večer na zmaj. domijenku zavjerio braću.

27. XI. Na večer na zmaj. domijenku. Ja i Deželić sa Frankovićem Alek., pobratio se s ovim. Poslije kavane, gdje se sastali pošli u Zmaj.

Put u Budimpeštu

1.-3. XII. 1916.

Moja kći Fedora i muž joj Vilko Gerersdorfer došli su u društvu s Emanuelom Bakarićem i Antom Bačićem, trgovcima sa Sušaka, u Zagreb.

Bilo je to 30. XI. I nas su pozvali k večeri „K trim gavranom“, gdje sam se s Bakarićem i Bačićem pobratio.

Cilj njihovog puta bio je Budimpešta, da kupe što na burzi. Moj zet Vilko pozvao i mene da pođem, jer on će snositi sav trošak a ja sam puštao.

1. XII. otputovao sam s Vilkom (zetom) i Bačićem brzovlakom u Budipeštu. Putem smo južinali i večerali u vlaku. U Budimpešti odsjeo sam s Vilkom u Hotel Continental, soba b. 4. Krasan salon.

Pošli smo u Fivaros Orfeum²⁷³, gdje smo i večerali. Bili smo na galeriji, jer drugog mjesta nijesmo dobili. Večerali smo što smo još dobiti mogli, plućica sa knedli. Poslije Orfeja bili smo u kavani „La France“ (prije „Austrija“) u Andrassy ulici. Tu nam se prilijepila jedna plavokosa demimonda.²⁷⁴ Bačić plaćao šampanjac. Dakako smo [se] sve troje držali honetno,²⁷⁵ što njoj nije pravo bilo. Pozivala da pođemo s njome u susjedni „Hotel Luna“, gdje se svakakve noćne svinjarije ruče. Bili smo u kavani do 1 sat, a tada je ona plavokosa feš demimonda pošla na zahod, ali ni imala čim platit. Bačić joj dao 2 Kr. i to je sve što je beštija zaslužila. Cave canem!

2. XII. ustali oko 8 s., pošli smo na burzu. Dobio sam i ja iskaznicu za ulaz. Vilko i Bačić kupovali bombone i modru galicu. Ja sam načinio šlus za jedan kvantum modre galice u ½ 10 i do 12 s. Zaslužio sam 410 Kr.

Vrlo interesantan je burzovni život. Užasna galama, vrag znade kako se razumiju. Najviše Židova! Ali sa tustim buđelarima.²⁷⁶

Objedovali smo u našem hotelu i kasnije provezli se gradom. Na večer bili smo na kavi u kavani Fiume, a večerali u jednoj lijepoj restauraciji i pili vrlo dobro vino.

²⁷³ Zapravo Fővárosi Orfeum.

²⁷⁴ Žena sumnjiva morala.

²⁷⁵ Pošteno, od franc. *honnête*.

²⁷⁶ Novčanicima.

Poslije večere pošli smo u „Telikert“ (orfejum), gdje smo se sastali s prijateljem Aleksom Penićem. Sjedili smo u parketu i pili pivo i vino. Poslije orfeja pošli smo u kavanu „La France“ da gledamo noćni život. Dista je taj vrlo bljutav! Hotjele se neke demimonde prilijepiti, ali smo ih potjerali. Kelneri ove nude! Kad je bio fajeramnt, reko nam je Penić, da će nas povesti nekamo gdje ćemo se vrlo dobro zabavljati.

Kola nismo mogli dobiti i tako nas je Penić vodio više od ½ ure daleko u Magyar uten br. 29 u jednu javnu kuću.

Čim smo ušli vidio sam gdje smo, nu društvu za volju ušao sam. Odložili [stvari] u garderobi uz pristojbu od 2 Kr. i pošli u I. kat u salon. salon sjajno namješten, pun gostiju, oficira, potoficira, Židova i pijanih. Zauzeli smo mjesta. Prostitutkinje među njima i vrlo lijepe počele snubiti. Obučene su dakako vrlo transparentno na pol gole. Ima jedna i Vараždinka. Jedna krasna brineta visoka i puna dama prilijepila se meni. Snubila me! Držala me Nijemcem. „Kommen sie deutscher mann, kommen sie, gehen wir zusammen f...! Ma da je bila zaista dražesna, ali ... ne dao Bog. Razgovarao sam mnogo. Pričala mi svoj žalosni život i kako je došla u to... Sve su zadužene poduzetniku... Bijedni stvorovi!

Tu se dobije samo crna kafa i čaj nu to nismo uzeli.

Prizori, koji su se tu odigrali upravo su odvratni. I moje društvo [je] s negodovanjem i odvratnošću gledalo to sve. Oko 2 s. u noći ostavili smo taj niski lokal i pješke išli u naš hotel užasno daleko.

3. XII. ustali u 5 ½ s., fruštukali u hotelu, te se odvezli na kolodvor i u 7 ½ krenuli brzovlakom u Zagreb.

S nama se vozio i veliki župan Treščec.²⁷⁷ Objedovali smo u vagonu. Silno sam bio pospan. Oko 2 s. stigli u Zagreb.

4. XII. Bio sam na objedu i večeri kod Miceka.

6. XII. Bio čestitati imendan Miceku, na večer kod večere.

Polovinom decembra ogrebao sam si u uredu desnu ruku. Ova me hudo bolila čak još o Božiću.

²⁷⁷ Vladimir Treščec Branjski (1870. 1932.). Književnik i javni djelatnik. Studirao je pravo u Zagrebu i Beču, desetak godina radio je u državnoj službi BiH. Od 1914. veliki župan Zagrebačke županije. U dvama navratima (1909. 1917. i 1927. 1929) intendant zagrebačkoga Hrvatskog narodnog kazališta. Pisao je pripovijetke, romane i radove o teatru.